

זהר ויעקב שביט

ללא את הארץ ספרים

ספרות מקורית לעומת ספרות מתרגמת בתהילך ייצורו של המרכז הספרותי בארץ-ישראל*

תוון המאמר: 0. מבוא: 1. מקומה של הספרות היפה המתורגמת בעברית בפרשנטיביה היסטורית; 2. הקמת המרכז הספרותי בארץ-ישראל: השלב הראשון; 3. המרכז הספרותי בארץ-ישראל – השלב השני: 4. זאכ' זיבוטינסקי וניסן טורוב – האוריינטציה הכליל-ישובית הכתומית וה"פובלארית"; 5. המרכז הספרותי בארץ-ישראל ומפלגתו הפועלים: האוריינטואציה; 6. מראי'-מקום: 8. נספחים: א. הפרוגראמה של "עלם"; ב. רשות חוברות "עלם"; ג. הפרוגראמה של "פתח"; ד. רשותת התרגומים שנפתחה בקובצי "פתח"; ה. דוגמת תקציב של המשרד הארצי-לאומי; ו. תוכנית ההוצאה לאור של המשרד הארצי-לאומי ביפו; ג. תוכנית ההוצאה לאור של ספרות מתרגמת של הוצאת "שטיבל"; ח. דיר' ניסן טורוב: "עבודת התרבות והchnerה"; ט. הוצאה ספרים "אחדות-העבודה"; י. מכתב של י.ח. ברנץ לודע המפקח על הגמנסיה העברית ביפו.

[9]). תקופה זו הייתה גם שעת-היפנה וגם נקודת-התחלה, חרשה בהיסטוריה של היישוב היהודי בארץ-ישראל, ומפניים אותה המתח המשיחי שהתעורר בעקבות הצהרת באפלור והקמת "הגדודים העבריים" (గורני [8], 18–22), האפשרות החדשנות להגשת היזונות שנפתחו בעקבות הכיבוש הבריטי של ארץ-ישראל והתחזוקה המודעות העצמית של היישוב היהודי בארץ ונסיגותיו המחדשים להתחבש כחברה פוליטית אוטונומית (קולת [24]).

הדיונים שנערכו הציבור באותו זמן מגלים מידעות عمוקה במילוי תפיקינו של הספרות העברית והספרות בעברית ולמקומו החינוי של מרכזו ספרותי עברי בארץ-ישראל בתחום הכללי של יצירת חברה יהודית לאומית אוטונומית בארץ והtagבשותה תחת השלטון הבריטי. מודעות זו התקיימה אמנם גם לפני 1918, אבל, כאמור, הכיבוש הבריטי נראה כמספק – לראשונה – את התנאים ואת האפשרויות להtagבשות מואצת של חברה זאת. מכאן הרקע להתעוררות התודעה בדבר הצורך באינטנסיביות ובתנוחה בתחום היצירה הספרותית על היבטיה השונים בארץ-ישראל. מודעות עמוקה זו העלתה לדין בתכיפות רבה יחסית גם את השאלה בדבר היהס הרצוי והנכון בין ספרות מקורית לספרות מתרגמת בתהיליך זה וגם את הבעייתות של מדיניות ההוצאה לאור ושל העדפות ספרותיות-אסטטניות וספרותיות-אידיאיות שונות בספרות המקורית ובספרות המתרגמת.

בעבודת הדוקטוראית שלה, על 'ה חיים הספרותיים בארץ ישראל, 1910–1932', בהדרcht פרופ' איתמר אבן-זהר,

0. מבוא מאמר זה בא לבחון שתי תופעות מרכזיות בתחום ייצורו של המרכז הספרותי העברי בארץ-ישראל: (א) העמדות השונות כלפי היחסים בין ספרות מקורית לספרות מתרגמת; (ב) התגבשותו של העדפות של ספרות מקורית וספרות מתרגמת בזיקה לערבים ולאידיאות.

שני תהליכי היסטוריים-ספרתיים בעלי אופי שונה תרמו לגיבשו של המרכז הספרותי בארץ-ישראל. התהיליך הראשון מתחילה עם עלייתו של יוסף ברנץ לארץ-ישראל בשנת 1909, והשני – עם עלייתו לארץ של חיים נחמן ביאליק בשנת 1924. שני התהליכים לא יצרו במרכזו הספרותי בארץ-ישראל רצף ישיר של התפתחות היסטורית-ספרותית, אלא שתי שכבות שונות זו מזו באופיין. כאמור זה נתרכו בעיקר משלב הראשוני של התפתחות המרכז ובשני היבטים שלו בלבד.² תקופת השנים הנדונה כאן חופפת את תקופת המשטר הצבאי הבריטי בארץ-ישראל, הנמשכת מכיבושה של הארץ ועד יצרתה של המאגנדטורית (גילhar).

חוינה נעהימה היא לנו להודות לשלהם שבא, על הסיווע שהושיט הן בידעו והן בספרתו העשירה, ועל הסכמתו לפרסום ראווי של הפקסימיליה של מכתב ברנץ לגמנסיה העברית רחבייה, שמקורה נמצא בראשותו.

לגביו שתי התופעות אלו מסתמכים על עבדותיו של אבן-זהר (1), [28], שפיתח מושגים לטיפול בפונקציה של הספרות המתורגמת ברביב-מערכת של הספרות, והעליה כמה היפותזות היסטוריות בעייניו זה על הספרות העברית.

דו"ו נסוף מהיבטים אחרים על ראשתו של המרכז הספרותי בארץ-ישראל בתקופה זו ולאחריה ערכת זהר שביט

שפרטם על הספר העברי בארץ (במהשך להרצאה הידועה על שוק הספרים העברי, שנשא בשנת 1913 בועידת וינה של האסתרדות לשפה וلتרבויות העברית), שرك לאחר שנת תרפ"ח גברה הספרות המתורגמת מבינה כמותית על הספרות המקורית. טשרנוביץ העיריך את המגמה הנ' מבינה סוציאו-ספרותית והן מן הבדיקה הערכית:

הוצאות-הספרים בארץ למדו מஸר' השנים האחרונות, שנות הגאות במקמר הספרים, את דרכי הספר העברי ואופני החדרתו אל בתיה ישראל. רוב המילויים לומדים את תוכנות הקורא דרישותיו וצרכיו, מסתגלים אליו, וביחד אול הקורא העציר. בולמוס התרגומים שתקף את המילויים איננו מקרי, כמובן. זה מעין בולמוס הנטיות באורי יהודית-הפרדס במקצתו הספרות. הספרים המתורגמים הם הם הסחוורה העוברת בשוק, והטירו שליהם בטוח. ספרים אלה נקראים ברובם בארץ ונקראים עליידי הנער, המצח, לפרקם גם בכליזונ-ענינים להדפסת 'המשמר'. אמנים גם הספר המקורי מוצאים לו קונים במספר הגון בארץ, אבל אחוזו קוראינו עוד גדול יותר באזחות הגדולה מאשר בארץ. העצירים גדולי הארץ, או פרי הארץ, קרויים יותר אחרי הרמן האריופאי, עשיר המארעית ווסכובים, מאשר אחרי הספר העברי המקורי, העמוק והמחטט לרוב בנפש גבוריו, ולא נקל לבלוועו אותו בנשימה אחת, כמו את הרומנים ההם, 'המעוניינים נורא', כפי בוטי התלמידים.

על-ידי התרגומים מתушרת הספרות העברית בכמות הגונה של ספרי-הנימוק אירופאים, שהם צורך הכרחי בכל ספרות וספרות. רבוי חומר הקוראה מביא תועלות גם מצד אחר: הוא מונע את הנעור העברי בארץ מהגרר אחרי ספריות זרות ומחויק אותו בזוז החוג המיויחד של הספר העברי. אבל יש להציג עלי אשר נקבעה עליידי כרך היצירה האמנוגתית המקורית, שאין לה מקום לצמוח ולהתפתח, וגם שאר חלקו הספרות לוקים עליידי כרך. הבטלרטיסיקה המתורגמת עומדת במרכזה הקוראה ובביאה את הנעור יידי הבנה שטחית ותפיסה שטחית, של כל צדי החיים. היא גם מעבירה אותו לעולמות אחרים, מנתקת אותו מהמצוות הארצית, מסביבת חי היהודים, ומעוררת בו חולומות וגאגועים ממושכים על חיים אחרים, עמים אחרים וארציות החקות ומפליאות. היא גם מסירה את לב הנעור מעלה הקוראה הרצינית [...] (טשרנוביץ, [14], יג, 10)

דברים אלה, הסוקרים את הנעשה בתחום המילויות העברית למן שנות העשרים, רוחקים כמובן מרחק רב מהתודעה המשבר, שאיפינה את הרשותם של בני הדור בעשור שקדם למלחמות העולם הראשונה (ראה מירון [16]). אז דומה היה שהספרות העברית נקלעה למשבר עמוק, שפקד רב אם חלילה להתאווש ממנה. ביאליק, ברכר, ברדיץ-בסקי ואחרים כתבו ביואוש מר על אובדןן של הספרות העברית בגלל התמעטות קהיל קוראה. הרגשות היה כשל אנשי הכותבים ומפעלים את מכונת-הდפוס בחלל ריק. מעל דפי 'המעורר' הכריז ברנר על העברית כעל שפה מתה וראה את עצמו ואת חבריו כ'אחים על החומה'. תודעה זו לא שיקפה את המצב לאשרו. הפאראודקס היה, שדווקא הימים הקשים,ימי מלחתם העולם הראשונה וימי מלחתם האזרחיים ברוסיה, היו מי התעדורות למל'ות העברית, תחילת ברוטה ובפולין ואחר-כך במערב אירופה. בעיצומה של המלחמה

1. מקומה של הספרות היפה המתורגמת לעברית כפרשנטיביה היסטורית
כשבאו סופרים עבריים להעיריך – מפרשנטיביה של עשר שנים בערך – את התפתחות, שחלה בספרות העברית בארץ-ישראל בימי מלחמת העולם הראשונה, כבר השנה יחסם אליה. ייחס דור-משמעי במוחך גילו אל המקום והפקיד שתפסה הספרות המתורגמת בתחום יצרתו של המרכז הספרותי בארץ-ישראל. בתחילת שנות השלישי שלושים העיריך יעקב פיכמן את התפתחות זו את הערכה שלילית:

בתקופתנו זו, ספרים הולכים ומופיעים יומיום לשירות, לפחות וללאים, עד שלפעמים אין מנוס לך ממשלת-נייר זו, המהניקה כבר את התרבות האמיתית תחת כבד משאה, יש אשר תעמוד שעיה אורה לפני ארוזה-ספרים ותבקש [...] את הספר [...] בימינו אין חיים עוד על ספרים, אין כתובים אפילו, כי אם פשוט פולטים אותן [...] תקופתנו האחורה, תקופה בניינה של הספרות, מביאה את כל אחד מתנו לידי השבון-הנפש, בראותנו את הרוכש הזה, הנכנס עתה מאוצרות הרוח האוניברסליים, הכרחינו אנו סוקרים את עבודות חינינו, ואיננו יכולים שלא לבוא לידי חלשת-הדעתי. (פיכמן [20], ג)

שנתיים אחודות לפני כן, בחוברת הראשונה של 'הדים', שיצאה לאור בניסן תרפ"ב (1922), פרסם ב. פליקס (אשר בראש) הערכה שונה:

רבוי התרגומים, או נכון מה, שלטו התרגומים בספרותנו (אם הסיבה היא המילונים של שטיבל או המתריליסטים וההיסטוריה אחת היא לנו) הוא בעלי שם ספק מכת מות יצירתנו המקורית בדור הזה. הרוחות העזים הפורצים בכת אחת מכל החלונות הפתוחות עלולים להחליש את רוח-קדשנו עד אפיקת כוחות גמור. ואולם טוב שהמעשה געשה: אי אפשר שספרתו של עם תשאיר לאורך ימים נחלת קבוץ קטן של נחשולי חיים (היצרים עד היום הם אנשי-שיכבה שנתקפרק, והקוראים אף הם מסוג זה), החולמים מתחן לקוק שפתיים על עשר וויפי. ואם זה י��יע הקורא הצער במשמעות הבית, מפני 'סעודת העולם', והיווצר ימלא איזה זמן תפקיד של מלצר מגיש 'קערות מהביבות' אין דבר. צעמו של הראשון ישתבח, גם ביחס ליצירה המקורית האמיתית והאחרון ילמד את המלכה, ואו יבוא יומה של 'העתישה' הלאומית. (ברש [6])

בעבור שבע שנים, בשנת 1929, העיריך אותו בראש ב'אלמנר מצפה', את הסיבות להתפתחות האיתית של הפרסזה העברית המקורית כך:

המפעל התרגום הגדל, שהוקם על-ידי הויצוינו בחויל-ארץ ובאזור, כמו האפל על הפרוזה העברית המקורית, ובטליה בשישים. התחליו יוצאים לאור בזה אחריו וזה ספרים נבחרים ממייסב הפרוזה העולמית, ספרים קטנים וגדולים מאסcoleות, מטפסים ומגנינים שונים, והסיפור העברי, או שנדחק הצדה בשטח היצוריה, או שאבד עמדתו אצל הקורא. מתחילה היה שדרשו את החווין הזה אלה לטובה ואלה לרעה, אך אי אפשר היה לעכבר بعد פרוץ, שהיה בו הרבה מן התרבות והطبיעות. (ברש [6])

לעומתם מצא ש. טשרנוביץ, בסידרת המאמרים

חדשות לייצור המקורית: קהל הקוראים "שיטפנק" במכח הספרות העולמית ידחה ספרות מקורית שאיכotta נוכנה. הוא האמין שכדי להתמודד עם הספרות המתרוגמת חיבת הספרות העברית המקורית להשתנות בכיוון של הדגשה רבה יותר של התיאור הריאליסטי ושל העלילה, שבנון אכן הצטיניה מרבית הפורזה המתרוגמת בשנות העשרים. הספרות המתרוגמת, ש衲פסה כמלאת חלל בספרות, נ衲פסה אףoa על-ידיeo גם כקובעת סטאנדרטים לספרות העברית המקורית וכמופת לחיקוי. נראה שהחרדה מפנוי האפשרות שהתרגום יזוחק את רגלי המקור הייתה נחלתו של מרכז ספרותי שכבר התבסס והתמסד, ואילו בתקופה שבה היה המרכז הספרותי הארץ-ישראלית בתחילת התגבשותו, והתלבט בקשימים חומריים עצומים, ניתן לספרות המתרוגמת תפקיד מרכזי. אז לא ראו בה מתחלה בספרות המקורית ובתרבות העברית, אלא תנאי הכרחי לצירתו של מרכז ספרותי, שבלעדיו לא יהיה קהל קוראים, לא יתפתחו הוצאות ספרים, לא תפתח תעשיית הדפוס והמו"לות. השאיפה לראות בהתקפותם של שלושה אלה הכרעה את התנדבותם של חסידי ההגמוניה של הספרות המקורית (ואל נשכח כמה גודלה הייתה הספרות מודעתה של הספרות העברית לתפקידו בתפקיד התהוויה הלאומית) לטובות מרכזיותה של הספרות המתרוגמת במערכות הספרות הלאומית.

2. הקמת המרכז הספרותי בארץ-ישראל: השלב הראשון את ראשית העברתו של המרכז הספרותי העברי לארץ-ישראל אפשר לראות בעלייתו ארצתו של יוסף חיים ברנר בשנת 1909. אין בהערכה זו כדי לבטל את היצרה הספרותית הארץ-ישראלית בשנים שקדמו לכך, ואף לא את פעילות הדפוס והמו"לות, הדתית והחילונית (שהתרכזה בעיקר בירושלים), או את הנסינות לייצור קבוצות ספרותיות סביב העיתונות וכ忝יה העת. אולם, לדעתנו, לפני שנת 1909 לא התקיימו התנאים הבסיסיים להtagבשותו של מרכז ספרותי. יתרה מזו, באותה תקופה הייתה עליונות ברורה למרכזי הספרותיים במזרח אירופה (רוסיה ופולין), ואילו הפעולות הספרותית החילונית בארץ-ישראל הייתהשולית למדי בכל הספרות העברית החדשה. ברנר הוא שנסעה מודע להפוך את ארץ-ישראל למרכז ספרותי. הוא היה אולי הראשון שהבין את חשיבותה הכלכלית של היצרה הספרותית ואת החשיבות שהבצטרפות כל המרכזים של החיים הספרותיים למערכת פעליה אחת. במאכת אל פישל לחובר, מהתחלת אוגוסט 1909, כתוב ברנר:

בנוגע להוצאה אורגן ספרותי בארץ-ישראל – הנה דעתך:
א) להוציא ספרותית אמיתית יש מקום דוקא במרכזי קולטוריים
ולא כאן, ספר חדש באיזו שפה הוא חוויל לא נרא. לצד
הציבורי שדבר אין לתת ערך מיוחד. אפילו 'הפועל הצער'

תוכנו ובעצמו כמו תוכניות גדולות של הוצאה לאור, ותוך כדי המלחמה ולקראת סומה עקרו כמו מהוזאות הספרים החדשנות מקומותיהם ועברו למערב.

במהלך תקופה זו, שמאפיינת אותה נזידה אינטנסיבית של מרכזים, התבלו שלוש תופעות שהשפיעו על מעמד הספרות: (1) העברתו של הוצאה ספרות עבריות מروسיה למערב אירופה והניסו להקים מרכז ספרותי בגרמניה; (2) מפעלה הגדול של הוצאה א.י. שטיבל בוארה; (3) תחילת העתקתו של המרכז הספרותי

לאرض-ישראל וגיבוש תודעת מרכז ספרותי בארץ.

בניגוד גמור ל'תודעת הקץ' ולייש העמוק ששררו בעשור הראשון של המאה מופיעים תיאורים של ימי המלחמה ושל שנות העשרים של המאה – שנכתבו מנקודת-הצפית ההיסטוריה-ספרותית של שנות השישים – שלiphם הצטינה תקופה זו בחיבים ספרותיים ערבים ובפעילות מובילות ענפה, רוחבת-היקף ומגוונת. בתיאורים אלה ניתן גם ביטוי רב למתח שבין הספרות המקורית ובין הספרות המתרוגמת, כמו גם למתחים בתחום המדיניות המרי'לית ומדיניות העריכה, שמקורם היה בהבדיל הعادפות האסתטיות והאידיאות.

ברור שמעמדה של הספרות המתרוגמת היה מכירע בתקופה זו. לפי תיאورو של אשר ברש, שהובא לעלה, דחקה הספרות המתרוגמת בשנות העשרים את רגלי היצירה המקורית, אבל לדעתו היה זה "פְּרוֹצֵס, שהיה בו הרבה מן ההכרח והטבעות". במלים אחרות, היה זה טبعו שהמערכת של הספרות המתרוגמת תחטוף מקום מרכז במרקם החברה של הספרות העברית משום שהוא מילאה את חסרונם. של סוגים מסוימים של ספרות מקורית (וראה את מאמרו של אבן-זהר [28] המفترස בחוברת זו). במאמרו הקודם משנת תרע"ב ייחס ברש להוצאה א.י. שטיבל את התקיף המרכזovi ביצירתו של תהlixir זה, ולדעתו, הסיבות לכך הן אלה: (1) "המליונים של שטיבל או המטראלייסמוס ההיסטורי"; (2) הספרות המתרוגמת הביאה את העברית לקהל קוראים גדול יותר; (3) הספרות המקורית אינה מסוגלת לספק את דרישותיו של קהיל קוראים גדול; (4) חלק גדול מקהל הקוראים בעברית מעמיד ספרות מתרוגמת.

בניגוד לפיכמן, לביאליק ולשטרנבויז סבר אפרוא ברש, שמתהפתחות זו נהנים הן הקורא והו הספר. העובדה שהספר העברי הופך למתרגם של ספרות מופת לעברית ("מלצר", בלשונו) מאפשרת לו לשפר את מלאכת היצרה הספרותית שלו עצמו ובמה בשעה משפרת גם את טעמו הספרותי של הקורא. בניגוד להערכתו הפסימית של פיכמן, למשל, סבר ברש שאין הכרח שהספרות המתרוגמת תדחוק את רגליה של הספרות המקורית. אדרבה: היא משמשת שלב מקדים לספרות המקורית ומכוונה לה את הקרקע. ב-1929 סיים ברש את השקפתו בהנחה, שהתרגום מלא חיל בספרות וקובע אמות-מידה

"לעומ" של מפלגת הפעול הצעיר. הוצאה זו, שנסדה בשנת 1908, הוציאה לאור 89 חוברות עברית, רובו על נושאים מדעיים שונים, אךἌחדות מהן הוקדו גם לספרות יפה. (ראה רשות החוברות בנספח ב בסוף המאמר). ברנרד עצמו תרגם אחדות מהן, וראה על כן להלן). בשנת תרע"ג (1913) ערך ברנרד ביפו קובץ ספרותי בשם "ביבניטים", ואנו נסודה גם "הספריה הקטנה" בעריכתו של יצחק וילקנסקי. בשנת 1910 השתתף ברנרד בהוצאתם של ייחזק וילקנסקי. בשנת 1910 השתתף ברנרד יחד עם ר' בנימין ואיז'ר בייסודה של הוצאה "יפת", שהוצאה לאור שלושה קבצים ספרותיים. ברנרד עצמו הוציא לאור את תרגומו של אורי ניסין ל"בצה" של צ'קוב (ירושלים, תרע"ב), את "ויה העקב למשורר" של שי' עגנון (ירושלים, תרע"ב) ואת 'בבית המרפא' של א. ריאובי (ירושלים, תרע"ג). لكن יש להזכיר קבצים שונים, כגון 'בשעה זו' (א, תרע"ב; ב, תרע"ו; ג, תרע"ד) ורביבים' (א, ב – לבוב, תרס"ט – תרע"ע; ג – ירושלים, תרע"ג – תרע"ד; ו – יפו, תרע"ט), שככלו דברים מקוריים, תרגומים ומארמים על עניינים שונים; את הניסיון להקים הוצאה ספרית בשם "אדמה" בעריכת ברל צנלושו וש. יבנאלי, וכן את ייסוד חברת "השרון" להפצת ספרים של ר' בנימין וישעהו שטריט, שיסמתה הייתה "הספר העברי לכל בית עברי", ועוד.

הפרוגרומה של הוצאה "יפת" נסחה באירוע תרע"ע עליידי י. פולדמן (ר' בנימין), א. ז. ריבנובייך וד'ר י. תונ (טהון), וסגןיהם היו י.ח. ברנרד ושי' עגנון (ראה נספח ג). תקנו ההוצאה נדפס ב'הפעול הצעיר', שנה ג, חוב' 15 (אוקטובר תרע"ע), וזה לשונו:

- (1) התועדה. תעוזת הוצאה "יפת" היא להוצאה ספרי המופת של העם בתרגום עברי.
- (2) הסתודות הכספיים. ההוצאה מתיחסת על שני יסודות: חברות-חותמות וחברים-חותמים. חברות-חותמות משותפים לכל הוצאות במניה של מאה פרנק. לפיו סכום הסכום שהם משקיעים הם הנעים שותפים לרוח והפסד. באספה הכללית הם מחוים דעה בכל עניין האזורה ובוחרים בודיד-מנהלה. חברות-חותמים משלמים סכום דווע, לא פחות מעשרה פרנק לשנה, ומקבלים את סכרי הוצאה תנם.
- (3) האספה הכללית. פעם בשנה נקרה אספה כללית מכל החברים לשמע דין וחשבון הנהלה האזורה. בעלי המינוי ייש דעה מוחלטת ומספר דעותיהם יקבע מספר מנויותיהם. לחברים חוותים יש רק דעה ייעצת.
- (4) ועד הנהלה: ועד של שלשה חברים ושני סגנים מנהל את כל ענייני הוצאה. כל הוצאה של כסף זוקה לאישור מנתת הגובר והמקור.
- (5) מקום הקופה. רכוש הוצאה צריך להיות מונח בבנק. הוצאה כושבת להתקאים את עבودתה בשבייל גדולים לחוד ובשביל בני הנערים בלבד.

בתוך שאר הדברים יבוא במאוף הראשון: יסורי ורטר' של גיטה מתרגם ע"י מ. וילקנסקי: שרי למלנוב, מתרגמים ע"י דוד שמעונוביץ'; מיתחו של איין אילימי של טולסטי – א. ז. ריבנובייך; 'מיכאל קרמר' של הופטמן – י.ח. ברנרד. אבק' של ברנסו – שי' עגנון. הוגם של אמרסוו מתרגם ע"י ר'

שколо ציבורו, אין לו כל השפעה לא כבניהם הארץ ולא מחוץ לה. זהו, בדרך כלל, מן הצד האובייקטיבי שבדבר;

(ב) אולם בדרך כלל, סובייקטיבelly, מכיוון שאיןי הנני פה, ויש גם פה יידי המשורר דו שמעונוביץ', וגם המספרים שי' עגנון ול. אורלווח (שניהם מתחילה בעלי נשרין ומסורין לי בכל נפשם). וגם האחים וילנסקי, שי' בעל-עט, וגם ר' בנימז'ור-אדאלר ישוב בקרוב, ולהזאה ספרותית פה נספה כלתת נפש מיכר (ושמטים זה עזוב גם את הפה'ץ בכל אוף), הריני שמח על הצעתם, אם יצא אל הפעול, ומקבלה בשתי ידיים. (ברנרד [5], 347)

ואילו במכתבו ללחובר מיום ה-16 במאי 1911 כתב בין השאר:

כשתהייה פה אקווה להשייך לפתחה מהלכה של 'ספרות', הינו שהספרים יודפסו פה (הוי, כמה אני רוצה שהספרים שלי, למשל, יודפסו בווארשא [...] (ברנרד [5], 366)

עליתו לארץ-ישראל, והתקבוצה של קבוצת סופרים קטנה סבירו, הניבו את ברנרד לפועל במרחב ליצירת המרכז הספרותי. אמנם בשנים אלה העדיף ברנרד לא לצא באחריות גדולות ("תכניות במורומים"), קלשונו. ראה למשל איגרתתו לדוד פרסקי מיום 17.7.1910 (5), אבל עשה ממש מאמצים רבים להקים הוצאה ספרים, להניע מושלים עבריים מזרחה-אירופה להדפס את ספריהם בארץ-ישראל, להציג תמיינות כספרות מחייל ולמצאו זרכים להפיץ את הספרים הנדפסים בארץ-ישראל באירופה ובארה"ב. הדגש שם ברנרד על ההדפסה בארץ נועד להביא לידי צירת בסיס חומרי לסופרים העבריים, שיאפשר להם לעטוק במקצועות קרובים לאנוניות ולהתפרק מתרגומים, מעריבה ומגהה (ראה באיגרתו של לחובר: [5], 366, 378).

המאצימים שעשה ברנרד באוטה תקופה הצליתו רק בחלוקם, אך סייע מצא בכל זאת בא-ישראל עבודות של המיצאות הארץ-ישראלית: (א) עד 1919 כבר פעל ביפו שלושה בתיאזוס, ובית-דפוס נוסף פעל בירושלים (אול-אקי [3], 139–143); (ב) ביישוב "האורוחיה" ובסביבה מפלגות הפוועלים הארץ-ישראלית נוצרה שכבה של אינטלקנציה ספרותית, שכלה בין השאר את דבורה בארוזן, ש. ברוצ'ון, ר' בנימין, אשר בראש, שי' עגנון, יעקב פיכמן, יעקב שטינברג, דוד שמעונוביץ', יצחק ריבנובייך, יוסף ויתקין, שלמה קפלנסקי, איז'ר, יעקב ריבנובייך; (ג) בעקבות "מלחמת השפות" (ראה רינות ברוצ'ון [25]) החלה הסתדרות המורים בהוצאה ספרי-לימוד בעברית ויסודה את הוצאה "קהילת", שהתחנכה בעיקר בספר-ילימוד והוצאה את הוצאה "קהילת", שהתחנכה בעיקר בספר-ילימוד והוצאה את הוצאה את הירחון לילדי 'מלחת' בספר-ילימוד והוצאה את הירחון לילדי 'מלחת' בעריכת יעקב פיכמן; (ד) נוצר קהיל קוראים יציב סביב העיתונות הפרטית והמלגנתית; (ה) הופיעו כמה קבצים ספרותיים ובטאונים ספרותיים, כגון 'העمر' של ש. ברוצ'ון (גוברין [7], 24).

ביפו פעלה עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה הוצאה

חברת מנויות, גלו ברנר ור' בנימין, שאין למצוא בארץ די כתבייד מקוריים למלא את הקבצים שלהם. גם במציאות מתרגמים נתקלו בקשיים:

חשבת שורה של מתרגמים: אדרבא, אדרבא! אנו איננו עשרים כל כר. הצעו מה לתרגם? בחורו וудן עשו! אי, אלמלא היו נמצאים בתוככם אנשיים שהיו לוקחים על עצם לחת לנו את 'האלט' את 'שאילדהארולד' יוזן זאן, 'אנפראד' או קבץ משירי ישאל. (ברנר במכח אל פרסקי מיום 19.10.1917, [5], 17.7.1917, [5], 354).

כשהסביר ברנר במכחיו לפרסקי את העדפותיו הספרותיות, כתוב, שכיוון שיש מעט מתרגמים והתרגומים יקרים, יש צורך לתרגם רק מן המובהך: ספרות בעלת ערך "חינוכי" ולא ספרות "מוופת", וכן יש להתחשב בשיקולים של היקף הספר. כשהצע לחשיא לאור את תרגומו לסייעו של ינסן הסביר במכח לישוף הארוןוביץ מיום 11.7.1912, כי "יחד עם ערכם האמנוני ההגון, יש להם גם ערך ציבורי חינוכי: ללמד בני היהודיה אהבת העבודה ובנין החיים" (ברנר [5], 374), שהרי המשטר הבריטי הצפוי עתיד להיות שליטו ליבראלי, ולהעניק מרחב גדול של פעילות חופשית ליישוב היהודי, ובכלל זה אפשרות רוחנית לפעלויות תרבותית וספרותית. השנים 1917–1919 נתפסו כנקודות-ה拐נה לקראת תחיה מחודשת של הספרות העברית בתוד צמיחה והתגבשותה של חברה יהודית לאומית אוטונומית. תודעה זו של מפנה ושל תחייה חדשה ירשאה את מקומה של הרגשות השפל והדעתה שרירה בעשור החדש (ברנר [5], 13–16).

3. המרכז הספרותי בארץ-ישראל – השלב השני

הכיבוש הבריטי אכן יצר חנאים נוחים יותר לפעילות תרבותית וספרותית ואיפשר להתחנות שהוחל בהן בארץ-ישראל בעשור הקודם להיות ראשיתם של מפעלים גדולים. הימים הראשונים של הכיבוש גם יצרו את הדפוסים שבתוכם החלה להתפרקם הייצרה החברתית והתרבותית. על רקע התחששה שהמרכזיים התרבותיים הספרותיים היהודיים ברוסיה נפגעו ללא תקינה בתקופת המלחמה העולמית ומלחמת האוורחים, שגורות היבסקציה הביאו לעלייתה של ספרות יידיש ולצמצומו של קהיל הקוראים של הספרות העברית, ולאחר ההכרה (שהיתה ברורה כבר בתחילת שנות העשרים) כי באוצרות-הברית לא יפתחה מרכז ספרותי עברי של ממש, הלכה וגbara ההכרה, שהמרכז הספרותי והתרבותי בפועל של הציונות יוקם בארץ-ישראל. העלייה השלישית והכוחות החלוציים שהביאה מروسיה באותה שנים העניקו לתחששה זו בסיסו בתנתונים דמוגרפיים, בערכים חברתיים וב小伙קער בדינאמיקה. העלייה הזאת הציגה לעיתים תקופה עצמאקה. העלייה של "אינטיגנטים". על רקע זה אין להתפלא על דבריו של ד"ר כורש אדלר, מלמד ועסקן יהודית-אמריקני

בנימין. בין הספרים המוכנים והנערכים לדפוס יש ספרי גיטה, שמייסו, הופמן, מטרלינג, טולסטי, לרמנוב, בירנסון, לגרלט, אמרסון ועוד. ³

לפרנסתו עסק ברנר בתקופה זו בעיקר בתרגום, וגייסו אל התרגומים ועל מקומו בספרות הלאומית הייתה חיובית. במכח ליעקב רביבוביץ מיום 28.8.1916 כתוב: "[...] אבל דעתו היא שנוחוצה לנו עתה תרגות בריה וישראלית" (ברנר [5], 411). ⁴ בתקופה זו תרגם ברנר את "בעל הבית ופועלו" של לנ. טולסטי, שהתרפרסם ב'הפועל הארץ', ב'תרע"ג', גליונות 32–34, 37–40), ואת "התפילה" של טולסטי, שהתרפרסם ב'האחדות' (תרע"ב, גיל' 32). ב-1911 החל בתרגום החרטה ועונשו של דוסטובייסקי (שהתרפרסם רק בתרע"ד, בהוצאה שטיבל בוארשה), תרגם משל דוסטובייסקי גם את "בַת מֵאָה" עברו 'מולדת' (כרך ה [תרע"ה], חוב' ה–1), והתחליל בתרגומים 'אידיות' ו'אנה קארניינה'. בשביל קובצי "פת" תרגם ברנר מיצירותיו של גראהארד הוייטמן: "מייכאל קרמר" (קובץ א, יפו, תרע"ב), "נשים בודדים" (קובץ ב, יפו, תרע"ב), "בעל העגלת הנשל" (קובץ ג, יפו, תרע"ג). בשביל הוצאה "עלם" ('האחדות' ירושלים, תרע"ד). תרגם את 'הר הקרת' של י.ב. ינסן (חוב' 89, יפו, תרע"ד), וכן כמה חוברות מדעיתות שחHAM עליהן בפסבדוניים ('האדם והطبע' [מס' 1], 'הבקטריות' [מס' 12], 'השמות והכוכבים' [מס' 17], 'הנמלים' [מס' 55], 'העבדות ברומי העתיקה' [מס' 85]. התרפרסם קודם לכן ב'הפועל הארץ', ג' גיל' 32, 'הולנדיה' [מס' 187], וחיבוריהם נוספים שהתרפרסו ב'הפועל הארץ' ובהוצאות אחרות.

אמנם היו לבנר העדפות ספרותיות משלו. כך, למשל, דחפה את הספרות הסקאנדיינאית ולא התלהב מأدغار אלן פו. אבל כבר ב-1911, עם ייסוד חברת "ift"

³ רשותה תרגומים שנכללו בקובצי "פת" – ראה סוף ד. ⁴ על לבתי המתרגםים באותו ימים ניתן למלוד מדברים שכחוב עגנון על ר' בנימין, אשר "שיתף עצמו בהוצאה יפת, שהוציאיה שלשה קבצים בעברית מטיבם הלועזית. היום שהתרגם מרובים קשה לשער איך היו הדברים. יודעי לשונות היו מועטים והעברית עדין לא הייתה עשויה לתרגם מלה ממשעה. כל מי שתרגם מלשון אחרה לריבית נעשה שותף בוזה למשזה הלשון. ימים וליליות ישבים הינו על ביטוי אחד ונמלכים זה זהה על פירושה של מלאה, על מושגים שלቤז הם פשווים וקלים ובעברית הם קשים ואינם מוכנים. ר' בנימין שהכיר בלשון גרמני סייע בכל צח או מתרגם גיטה והופמן. שותפים למשזה יפת היה אלכסנדר זיסקינד רבנובייך, יוסף חיים ברנר, ד"ר יעקב טהון, דוד שמעוני והבדיל בין חיים לחים אכן כותב הדברים האלה. וכותם מיזוחה אני רואה לעצמי שאני היתי בעל הרעיון הזה שחויבו מושבה לחיותה התרבותים יוכו למולות הספר בארץ-ישראל". (ילשם ר' בנימין). הארץ, 9.10.1959 וראה גם עגנון [18], 178).

החדשים האלה. בוגע לבחירת התרגומים בהתאם לסופרים, שכרי-התרגומים וכיוצא בזה הוא להוציאם הנאים. ביחס לסכום שקבע למטרה הנ"ל הד"ר טהו והוחלט לקבוע את שכר-התרגומים מ-1 עד 1.50 לגולין של דפוס ולמסור עבודה לספרים לפי רשימה זו: (עמ"י א.צ.מ. 91, L2/91, 6618)

בישיבה ראשונה זו בביתו של טהו הוחלט לתרגם את הספרים הבאים:

(מאנגלית)	1) רובינסון	(מגרמנית)	2) דיקנס: "דומבי ובנו"	(מצרפתית)	3) קיפלינג	4) לגרלף: "ירושלים"	5) שפילגנס: "שכם אחד"	6) אוירברך: "Barfuessler"	7) דודז: "טרטרון מטרם"	8) ויקטור הוגו "האדם השותק"
	"		"		"	"	"	"	"	"
	(בלוק: "אגינה גראנט")		"שנת 48"		"בלוק: "האבות והבנים"		"טודגנוב: "האבות והבנים"		"גוגול"	
(L2/91)	12) לנדו ימי-הרתייה (או התסיסה)		" (עמ"י א.צ.מ. 91, L2/91)							

בישיבת הוועדה מיד בתומו תרע"ז (15.7.1916) החלו שינויים בשמות הספרים ונקבעה רשות ספרים חדשה:

- א) למrf פוננסקי – "האבות והבנים" של טרגנברג
- ב) " טומקין – "פטר שלומיאל של שמייסו Le Sage
- ג) " לאדר ברכו – "Gil Blas"
- ד) " קרישבקי – "השודדים" של של שילר La Mare au Diable
- ה) " אורלוב – La petite Fadelle או של ג'ירוג זנד
- ו) " קופלביץ – "רנה" של שטובריאן
- ז) " סילמן – "ברנרד" של שנצלר
- ח) " שטינברג – "טרטרון" של דודז (עמ"י א.צ.מ. 91, L2/91, 6814)

השינויים החלו מושם שהתרגם העדיף לתרגם יצירה שונה מזו שהועזה להם, ואפילו בגל חסרונו של המקור בארץ-ישראל. כך, למשל, העדיף לויז'קיננס לתרגם את ליליאים (מכתו מה-1 באוגוסט 1916), ואילו ק.י. סלמן וויליאם שאל למלואו עותק של 'ברנרד' של שנצלר. סילמן גם הציע ליעדה לתרגם את 'אבלומבו' לגונצ'ארוב, שיש בו "המצב האפתני של עכשו", במקומם לתרגם את 'נפשות מתות' בגל "הרוטו" הסיציפית שלו' והיקפו (מכתו מה-21 ביולי 1916 לד"ר טהו. א.צ.מ. 91, L2/91). הוועדה עצמה הודיעה ב-16.7.1916 לא. אורלוב, כי נסогה מוצעתה לתרגם את 'שנת 48' או את 'האדם השותק' של ויקטור הוגו בגל היקוף של הספרים, והציעה לו לבחור לתרגם אחד מספריה של ג'ירוג' סאנד. מכל מקום, הוועדה עמדה על החלטה הראשונה לתרגם רק ספרות קלאסית, ודחתה הצעות שונות לתרגם ספרות שלא נראתה לה קלאסית (מכתו לסלמן מה-16.7.1916). הוועדה גם עמדה בלחץ

מראשי הוועד היהודי האמריקני, שטענו בועידה הראשונה של הלאיצינים בפברואר 1924, כי יותר מדי אינטלקטואלים, מורים וסופרים ופחות מדי אנשי-'מעשה' עלו לארץ-ישראל. ערכיכי-הדין והמשוררים שעלו ארץ-טען, "מכביםidos על אדמת ארץ-ישראל" (ראה קאופמן [23], 55). ואילו ברנר, בכתב ליד. ברקוביץ מז'ה-1919, 18.6.1919, מדבר באירוניה על "התעשה הספרותית" הארץ-ישראלית שהחלла אחרי (ברנר [5], 423–422).

בנדי הדור של תחילת שנות העשרים היו מודעים לעובדה, שמרכו הפעילות הספרותית עבר לארץ-ישראל. תזוזת המשבר בתחילת שנות השושים, שפיקמו ביטא אותה, הייתה הפעם תזוזה של משבר הספרות המקורית העומדת מול ציבור קוראים קטן יחסית ונאלצת להתחזר עם הספרות המתווגמת. הפעילות הספרותית של אחרי המלחמה לא באה למלא חלל ריק שנוצר לכאהרה בתקופת הביניים של לפני השלהמת הכיבוש הבריטי (כעתה גוברין [7]): שכן הפעילות נשכה גם בתקופת המלחמה, והבתבעה בעיקר בהוצאה קבצים שונים, כגון 'בין המיצרים', 'בין הזומנים' ואחרים. הספרים שנשארו בארץ-ישראל עשו גם בימי המלחמה בכתבה ובעריכה, וכך יכול היה 'התרן' בנוירוק לכתוב בסוף תרע"ט על "مسירות-נפשם הנפלאה של הספרים העבריים בארץ-ישראל אל לשונו הנלאה של הספרים העבריים בארץ-ישראל אל לשונו הלאומית" [17]. כוונת 'התרן' הייתה בעיקר למפעל התדר-גומים שיום "המשרד הארץ-ישראלי", שמאז 1916 (לאחר גירשו של ארתור רופין מן הארץ) עמד בראשו י. טהו, איש הפועל העיר. כבר בתחילת המלחמה הקים המשרד ועדה, שהחבריה היו ד"ר ניסן טרוב (שהיה אז מנהל בית המדרש למורות ביפו), יוסף חיימן ברנר וי. וילקנסקי, וזוו תיכינה מפעל מקיף של תרגום ספרי מופת. (ראה נספח ה.) המשרד הארץ-ישראלי פעל כמו"ל וכמעט ספרים. הוא הפיץ בארץ ובחו"ל (דמשק, ברלין), גם בתקופת המלחמה, מאות עותקים של החוברות לילדים ולבני הענוראים בסידרת "הספריה הקטנה לילדיים", שהזאוו לאור עלי-ידי אדרל את ברכו ביפו. חליפת המכתבים בין המשרד לבין גורמים שונים בעסקי ההפצה מצויה בתיק סימול I.2.2 בארכיון הציוני בירושלים, ובכלל זה מסמכים הקשורים למפעל התרגום של המשרד, ובכלל זה חשבונות של הוצאות התרגום והדפסה וחיליפת מכתבים עם מתרגמים שונים. לפ"י המסמכים שבתיק סימול I.2.2 נפלה ההחלטה לפותח במפעל בראש-חדש סיון תרע"ז בשיחה שהתקיימה בביתו של ד"ר טהו:

בר"ח סיון הייתה שיחה בבית הד"ר טהו בנוגע לסופרים אשר מפני הפסקת החבורים עם חיל"ל אין להם כדי מתיהם. בשיחה זו השתתפו ה"ה' י.ת. ברנר, י. וילקנסקי, ד"ר טרוב.

ד"ר טהו באר לפניו את המטרה שהותה לו לבוא לעוזרת הספרים עלי-ידי הספקת עבדות ספרותית, כגון תרגומים. למטרה זו יוכל להוציא עד 500 פר' לחודש ממשר ארכעת

במרכזו הישנים. בשנים 1910–1912 נדפסו בכל שנה ברוסיה בלבד כשבע מאות ספרים עבריים חדשים. המלחמה העולמית והמהפכה חיסלו את הפעילות הרוסית, וו' עברה לפולין ולגרמניה. אלא שפריחת המוציאות העברית בשני המרכזים החדשניים אלה הייתה זמנית. בשנת תרפ"ח (1928) נדפסו בפולין רק תשעה ספרים עבריים ובגרמניה יששה ספרים בלבד. לעומת זאת הייתה פריחה בתחום המוציאות והדפוס בארץ-ישראל. נקודת המפנה הייתה בשנת תרפ"ד (1924). על-פי הנתונים שאסף משה באלוושר לימי הזמנת הוועדה המרכזית של אגודות הספרים העבריים בארץ-ישראל בתרפ"ט התברר, כי באחת עשרה השנים הראשונות (1918–1908) ייצאו לאור בארץ-ישראל 393 ספרים, ואילו בעשר השנים תרפ"ט–תרפ"ח (1928–1919) ייצאו לאור בארץ-ישראל 1546 (גידול של מעלה מפי ארבעה). עיקר הגידול היה בשנים תרפ"ד–תרפ"ח (1928–1924); ובשנת תרפ"ח (1928) יצא לאור ספר עברי חדש כמעט מדי יום! חלוקת הספרים לפי נושאים בתקופה זו מוסכמת בטבלה שבעמ' 52 להלן.

נושאים	מספר
הנទונים מגלים כי לאחר שנת תרפ"ט (1919)	1
גדולה בתחום הספרות היפה המקורית ומהתרגמת (החלוניתת). בתקופה הראשונה, תרס"ח–תרע"ח – 1908	1
1918, נדפסו 100 ספרים מקוריים ו-36 תרגומים ובתקופה השנייה, תרפ"ט–תרפ"ח (1919–1928), נדפסו 393 ספרים מקוריים ו-211 תרגומים.	393

טרשנוביץ סבר כי התמורה חלה בעיקר בגלל השני במוגותיו של קהל הקוראים. עד 1914 הייתה הבכורה לספרי המדע הפופולריים המתרוגמים של הוצאת "עלם" (שמנכטו מהם כ-3000 עותקים של כל ספר!), ואילו אחרי 1914 עברה הבכורה לתרגומי הספרות היפה, משום שהקורה, ובתוך הקורה הצעיר, "נעשה בהול לקריאה הקללה". הערכה זו היא פשנטנית מדי, שהרי היצירות שנבחרו לתרגומים לאחר 1914 רוחקו מלהיכנס בהגדרה של "קריאה קללה". אבל בודאי נכון כי היה לו מר, שהספרות היפה ירצה את מקום ספרות המדע הפופולארי. בתרע"ג ייצאו רק 14 ספרים של ספרות יפה (מקוריים 26 ומתרוגמת) לעומת 30 ספרי מדע, ואילו בתרע"ו ייצאו 131 ספרים של ספרות יפה ורק 3 ספרי מדע; בתרפ"ג – 152 ספרי ספרות יפה מול 51 ספרי מדע, ובתרפ"ח – 47.

אם לוקחים בחשבון את הייקוף של הספרים (מבחן מספר העמודים), ולא את מספר המוחלט, הרי שכמות הספרות המתורגמת שננדפסה בארץ-ישראל עלה על כמות הספרות המקורית רק לאחר שנת 1928. שינוי חל גם בשפות המקור של הספרים: עד 1918 תרגמו ספרי מדע רק מروسית וגרמנית; משנה זו ואילך החלו להופיע תרגומים גם מאנגלית ומצרפתית. בין 1918 ל-1928 תורגם 26 ספרים שנכתבו בגרמנית, 24 שנכתבו

מצד גורמים שונים, שהتلוננו כי סופרי ירושלים מקופחים לעומת סופרי יפו, ונגד ההחלטה לתה לסופרים הארץ-ישראלים סיוע חומיי באמצעות תוכניות התרגום (ראה מכתבו של נתום בן חורין לד"ר טהון מיכ'ג בתמונה תרע"ג).

בנוסח ההחלטה של הוועדה לקופת-התרגומים מיום ח' באדר תרע"ג, בהשתפותו ד"ר טהון, ד"ר ניסן טרוב, י. וילקנסקי ובנර, הוחלט:

- א) מעסיקים בעבודת התרגומים את הד"ה: טמקין, קופלביץ, לויוקינפינס, שטינברג, פוננסקי, א"ד גרדון וא.ג. ריבנובי.
- ב) המתרגמים אינם מוכלים שכיר חודי, כי אם שכיר-עובדות: ליריה וחזיי בעד גלינו של דפוס.
- ג) לשלה לפוננסקי 4.50 ליל"ט [לירה טורקית] بعد חמשה דצמבר–ינואר פברואר ע"ח תרגומו "האבות והבנים".
- ד) להת לוטמקון את האפשרות לעובדו כמה שיטפיך, ויש לו הרשות לתרגם מROSIT מוסרטים: גרשווין, גרשיב וקוברין.
- ה) לשלה לפישעה לא"ד גרדון ע"ח מכתבו ב"יוזע" חמשים מרק. (א.צ.מ. 5078, L2/91).

ההחלטה זו אושרה בתנאי שוילקנסקי וטורוב יקבעו את התשלום למתרגמים לפי שעירות העבודה שעשו. לרוע המזל לא הייתה ההודעה בקיאה בתוכניותיה של הוועדה "שטיילבל", שנסודה בוארשא בי-1917 ושתייכנה גם היא מפעל תרגומים רב-היקף, והדבר הביא לכפלות. כך, למשל, החל בראנץ בתרגום 'אננה קארניינה' (ברנץ באיגרת לטהון מיום 26.11.1916: [5], [411] ביל לדעת על תרגומו של י.א. טריוש העומד להופיע אצל "שטיילבל": הוועדה חיכנה לפرسم את הרומאן 'יזרימינאל' של אמיל זולא (בתרגומו של אל. אורולוץ), את הזרומה 'מונינה ואנה' של מורייס מטרלינק (בתרגום יעקב שטינברג) ואת 'פאן' של קנות האמסון (בתרגום בר-פורת) ואת הדרاما 'הבנייה סולגנס' של איבסן (בתרגום חנה שפירא. הספר לא הופיע), שכולם הופיעו או עמדו להופיע בהוצאת "שטיילבל" (ראה רשימת הספרים של הוצאה "שטיילבל" בנספח ז בסוף המאמר).

תוֹקִינְטוֹ של המשרד הארץ-ישראלי הייתה רחבה ייקף ביחס לתנאי הזמן והמקום. חלק מון הספרים יצא לאור לאחר מכון בספריית "הכפר", במסגרת "הספרייה החקלאית" שעריך יצחק וילקנסקי, והיתר יצא לאור לאחר שנים בהוצאות ספרים אחרים). מעניין הדבר שברשימה נכללו כמה לשונות אירופיות (בעיקר רוסית, גרמנית וצרפתית), אךแทיל-פני שהיה ברור שהכובש הבריטי מתקרב ובא, ככלה רק מעט ספרות אנגלית! בדצמבר 1918 כבר יכול היה בראנץ לבשר שהופיעו שישה ספרים במסגרת המפעל (באיגרת לק.ג. סילמו: [5], [417–416]). מחיר הספרים נע בין 1 מיל ל-3 מיל. מלבד הספרים שבಹוצאה המשרד הארץ-ישראלי הופיעו בארץ באותו השנים ספרים וסיפורי נספים.

מעבר המרכז הספרותי הארץ-ישראלי התרחש בד בבד עם הatzמאותם והידללותם של ענפי המוציאות והדפוס

התרגום – נקבע בעיקר על ידי מפעלה הגדול של הוצאה "שטייל", אליה הצטוו באירופה ובארץ-ישראל במהלך שנות העשרים והצאות אחרות כגון "אמנות", "מצפה", "תורגם", "השלוח" ועוד.

אולם הרושם כאלו "הוצאה" הקורא העברי בתרגומים נוצר לא עליידי מפועל התרגומים בארץ-ישראל, אלא עלידי מפעלי התרגומים שבחוואילארץ. בחודש אחד, למשל (אייר תרע"ט), קיבל הקורא העברי בארץ-ישראל את 'שנת התשעים ושלוש' של ויקטור הוגו (בתרגום מ. בן אליעזר, בהוצאה "תורגם"), את 'אייבנהו' של ולטר סקוט (גם הוא בתרגום מ. מ. בן אליעזר ובಹוצאה "תורגם"), את 'תמן דוריין גריי' לאוסטקר ויליד (בתרגום י. טביב), 'אהן קארניינה' לטולסטוי (בתרגום י. א. טרויש), 'זיאן קריסטוף' לרומן רולאן (בתרגום ה. ייבין) ואת 'מרונה ואני' למוריס מטרלינק (בתרגום א. שטיינמאן), כולם בהוצאה "שטייל" (על-פי מודעה ב'קונטראס', אייר תרע"ט, 50–51). ברור, כי "יבוא" זה של ספרות מתורגמת יצר רושם שהספרות המקורית "טובעת" בתוך התרגומים המקוריים. בהוצאה "מצפה" יצא לאור בשנים תרפ"ח–תרפ"ט (1928–1929) 15 ספרים מקוריים ו-29 ספרים מתרגמים, לעומת 3 ספרי מקוריים ו-16 מתרגמים בשנים תרפ"ו–תרפ"ז (1927–1926).

ברוסיה, 22 בצרפתית, 20 באנגלית, 12 ביידיש ו-6 בשבדית. כמו כן תורגמו ספרים אחדים מספרדית, מאיטלקית, מספניולית, יוונית, מלטינית, מגרמנית ומפרסית.

מרכז חשוב נוסף בהתפתחותו של המרכז הספרותי בארץ-ישראל היה היקף תפוצתם של הספרים: בשנת תרע"ח נמכרו 4,000 עותקים; בשנת תרע"ט – 6,900; בשנת תרפ"ד הגיע מספר העותקים הנמכרים ל-15,000; בשנת תרפ"ז ל-150,000 ובחרפ"ח ל-69,000 עותקים. לאחר שנת 1928 נמכרו בארץ-ישראל מדי חודש 13,000 ספרים שנדפסו בארץ, בלבד אלה שיובאו מחוץ לארץ. בעוד שביבליותיקה עברית" של הוצאה תושיה החלה בעוד שביבליותיקה עברית" עם 500 ו"ביבליותיקה עם 3,500 מנויים וסיממה עם 1,200, הרי בשנת הגודלה" החלה עם 100 וסיממה עם 300, לעומת 1,500 קונים לכל ספר, לעומת 300 קונים שהיה חמיש-עשרה שנה קודם לכן בכל העולם כולו. כבכתי-ספר עבריים באירופה ובאמריקה נוצר פוטנציאל של מאות אלפי קוראי עברית, שהעברית הייתה שפת הקרה היחידה או הראשונה שלהם (טשרנוביץ [14], יב, 10).

מסתבר אפוא, שرك מתחילה שנות השלושים החל מספר התרגומים הנדפסים בארץ-ישראל לעלות על מספר ספרי המקור. היחס בין תרגום למקור – שנותה לטובה –

השנה	ספרות יפה מקורית	ספרות יפה מתורגמת	מספרים	מדוע	ספריית דת	ספרי לימוד	שונים
תרס"ח/9	5	4	5	5	5	2	-
תרס"ט/10	7	4	10	21	1	1	1
תר"ע/11	8	4	18	1	2	2	3
תר"א/12	5	3	16	6	-	6	4
תר"ב/13	7	3	25	12	7	7	7
תר"ג/14	10	4	30	3	3	3	4
תר"ד/15	14	2	11	-	3	3	5
תר"ה/16	7	4	5	-	-	2	5
תר"ו/17	22	4	3	-	-	7	7
תר"ז/18	6	2	5	-	-	2	5
תר"ט/19	22	9	24	7	7	7	7
תר"ג/20	6	12	8	7	6	6	6
תר"פ/21	18	4	13	3	3	5	5
תר"ב/22	19	10	13	-	7	7	7
תר"ג/23	20	16	15	6	15	6	6
תר"ה/24	32	11	27	28	10	10	10
תר"ו/25	40	15	32	16	6	6	6
תר"ז/26	61	26	42	36	16	16	16
תר"א/27	88	43	51	31	26	26	26
תר"ה/28	87	65	47	21	21	16	16

1919 (ברנר [5], 18). עוד הצעיר לו להוציא לאור בארץ כתבים של הסופרים העבריים היושבים בה: עגנון, ברש, סמילנסקי, פיכמן, קופלביץ, קמח, ראובני, יעקב רבינוביץ, יעקב שטיננברג ואחרים. בברנר קיווה, שלאור התנאים החדשניים שנוצרו בארץ יתקבל סיווע גם מון המרכז הספרותי בארץות-הברית, כדי (כדבריו, במאמרו לאבא גולדברג ולדניאל פרסקי מיום 21.10.1918) "להגבר את כוח הפורה העברית המקורית", ומנה 17 סופרים שמפרי עטם הוא רוצה לפרסם בא"י (ברנר [5], 415). אלא שתוחלו נזוכה, ובמצחצח לדב קמח מינואר 1919 קיבל על כללו התוכנית: "גם בעבודתי המו"לית בירושלים – נזוב מטבחו אשר שמת באהד 'המצאנטים' וכל העניין נזהה לימים יותר טובים (ואני קיוחתי להשיג ספר להוצאה קובץ-יכתביהם של הסופרים הבולטים שאינם בא"י, ולא הצלחתי כאמור)" (ברנר [5], 419). לא יותר לברנר אלא לסמוד על הכוונות המצויים בארץ-ישראל, ובעיקרו של דבר על הגורם הציבורית המפלגתי.

4. אב ז'בוטינסקי ויטו טורוב – האודיוינטאגיה הכללי-יהודית המכומית וה"פזיפלאורית"

הכיבוש הבריטי של ארץ-ישראל לא היה, כאמור, התחלת הדשה, אלא נתן סיכון והזדמנות להעניק תנופה יתר למפעל שהחול בו בידי המלחמה. ועדת החינוך של הוועד-הפועל הציוני בישוביה בלונדון הקדישה מקום נכבד לדיוון בשאלת, כיצד ניתן להגברת תנופה זו. בראש סדר העדיפויות עמדו ספרי לימוד וספרי קריאה לבני-הנוער. כך תבע דוד ילין, בשם ועדת החינוך, כי ההסתדרות הציונית תקבע סכום-כסף מסוים מתוך התקציב השנתי, לשם חיבורם והדפסתם של ספרי-לימוד בכתב-ספר ושל ספרי-קריאה לבני-הנוער, וכן פורסום של ספרים מיוחדים לילמוד השפה העברית בגולה בשבייל אונשים המתכוונים להתיישב בארץ-ישראל" (פרוינדליך ויוגב [22], 87). הוצע גם לתרגם מיד את הטובים בספרייה הלימוד האירופיים" (פרוינדליך ויוגב [22], 90).

אחת התוכניות שהוצעו באותה תקופה היתה להקים הוצאת-ספרים מרכזית בירושלים. לא ברור היכן הועלה ההצעה; מכל מקום, היא לא יצאה אל הפועל. על תוכנית זו כתוב זאב ז'בוטינסקי, שהגיע לארכ'-ישראל באפריל 1918, עם הגذוד ה-38 של קלעי המלך מאלכסנדריה, ונטל מיד חלק פעיל בניסוח התוכניות הפלוטיות של היישוב (אהा שפטמן [27], 297–291; 321):

הבטיחו לנו הוצאת-ספרים רבת-יידים ורבת-לשונות. מאחורי הפרגוז שמענו כי הפיקוב היה קשור עד עתה בקשרי ההובלה ובמצב השוקים בכלל. ואולם, בכל זאת הלא רואים אנחנו, כי מביאים הארץ גם מוכנות הרבה יותר כבודת ממכונות דפוס; ואשר לשוק – הלא יש קוראים וקונס בארכ'-ישראל ובארצות הברית, אבל מה אינו פה ביוקר", כתוב לשטיבל במאי

בר, למשל, נראה סיכום פעולה של הוצאה "מצפה" עד שנת תר"ץ (1930); מופיעים בה 15 ספרים מקוריים של סופרים היושבים בארץ, לעומת 28 ספרים מתורגמים:

ספרים מקוריים: (1) אנכי, י.ג. 'ר' אבא; (2) אבן-זוהר, אריה; ימי דוד; (3) קרלים; (4) בורלא, יהודה. 'אשתו השנואה'; (5) בורלא, יהודה. 'נפתלי אדים'; (6) בורלא, יהודה. 'משה בהרים'; (7) ברש, אשר. 'תמןונה מבית משעל השיכר'; (8) המאררי, אביגדור. 'השגעון הגודל'; (9) ליכטנבוים, יוסף. 'בצל השעוות' (קובץ סיפורים); (10) פוגל, דוד. 'ח'י נישאים'; (12) קבק, א.א. 'בבית המפא'; (11) פוגל, דוד. 'ח'י נישאים'; (14) קמח, ד. 'עמושות' (קובץ נובלות); (15) שם, יצחק. 'עימת האבות'.

ספרים מתורגמים: (1) איסטרטני, פאנאט. 'קורה קוילינה' (בתרגום ישראל זומרה); (2) בור, יהון. 'הערוב הגדול' (בתרגום יעקב פישמן, מנורווגית); (3) בירונסון, בירנטינה. 'ארנה' (בתרגום דב קמח, מנורווגית); (4) בלוק, אונורה די. 'אוסטב' (בתרגום מ. הארוח, מצרפתית); (5) ברגן, הרמן. 'תינה' (בתרגום מ. גוטהלה, מגרמנית); (6) גוטהלה, ירמיהו. 'העכביש השחור' (בתרגום יעקב רביבו, מגרמנית); (7) גוטהלה, י.ג. 'סונטה קרויזר' (בתרגום ש. הרברג, מרוסית); (8) גוטהלה, ג'ו. 'סטואיק' (בתרגום פ. גינזבורג, מروسית); (9) דאנונזי, גבריאל. 'איובני אפיקוף' (בתרגום ג. גלברט, מאיטלקית); (10) טולstoi, ל.ג. 'סונטה קרויזר' (בתרגום א. קבק, מצרפתית); (11) לוטי, פיר. 'הנוכחות' (בתרגום א. א. קבק, מאנגלית); (12) לוטי, פיר. 'הנוכחות' (בתרגום א. למדן, מאנגלית); (13) לונדון, ג'.ק. 'ביברות הצפון' (בתרגום י. למדן, מאנגלית); (14) לידין, ולדיימיר. 'הסורה' (בתרגום מ. ז. ולפובסקי, מרוסית); (15) מרן/קובסקי, דמייר. 'ירלינוס הכהן' (בתרגום יעקב רביבו, מרוסית); (16) מרן/קובסקי, מרוסית; (17) מרכס, מדלי. 'ашה' (בתרגום רחל נימן); (18) טיבנסון, ר.ל. 'זר גkil ומר היי' (בתרגום י. צ'צ'יק, מאנגלית); (19) טנדל. 'האדום והשחור' (בתרגום א. א. קבק, מצרפתית); (20) טנדל. 'אנשי המוח' (בתרגום י. ליכטנבוים, סטראינדרג, אוגוסט). 'אנשי המוח' (בתרגום א. בויישראל, מצרפתית); (21) פלבר, גוטסאב. 'שלשה סיפורים' (בתרגום י. יעקב רביבו, מצרפתית); (22) פראנס, אנטול. 'האלים צמאים' (בתרגום א. בויישראל, מצרפתית); (23) פראנס, אנטול. 'ספר הוכרנות לידייד' (בתרגום יעקב קופילביץ, מצרפתית); (24) צ'צ'יק, אנטון. 'חיבים הנזיר השחור' (בתרגום מ. חרויימון, מרוסית); (25) צ'צ'יק, אנטון. 'ערבה' (בתרגום מ. חרויימון, מרוסית); (26) קונרד, ג'וזף. 'המלול שיחק לי' (בתרגום מ. בן אליעזר, מאנגלית); (27) קויזלינג, א. 'ב'יאטה ומרליה' (בתרגום י. ליכטנבוים); (28) שטיפטר, א. 'עובדיה' (בתרגום מ. מרדיי טמקין, מרוסית). (עמ"י 'אלמנט מצפה', 1929, 181–199)

ברנר היה ער מאד לתהיליך זה ולמגמותיו. אחרי 1918 חידש את מאמץיו ליצור תנאים וכליים הכרחיים למרכז ספרותי וחינוך ספרותיים המרכזים סביב היצירה המקורית. שוב ניסה למשור את הפעילות המו"לית באירועה לארכ'-ישראל, ובעיקר להביא להדפסת של ספרי "שטייל" בארכ'-ישראל: "אמנם הדפוס הוא פה ביווק, אבל מה אינו פה ביוקר", כתוב לשטיבל במאי

בידי יلد ארץ-ישראל או גלוותי מיד לאחר שרכש לו את אלה המלים הראשונות. באפונ זה ובשפה כוותא צריכים אנו לתרגם ולהדפיס גם את כתבי יידי הופמן, את מייזיריד, זיל וורן, ריאידר הגארד, קונו דויל, ואקליו, בוסנאר, קזרוין מולטראסקוט ודיקנס, דזמא האב וכוי' וכוי' – כל אותן ספרים "בollow'" וatom עולם גלוותי מכון עשר עד חמיש עשרה. כמובן, הגיל הזה איננו חטיבה אחת. יש כו מדרגות שנותן של התפתחות וידיעת הלשון. ולמדרגות אלה לצריך להתחאים גם את סגנון התרגומים. את דיקנס צריך לתרגם בשפה יותר עשרה מאשר את "שלוק הולמס". (ז'בוטינסקי [10ב])

ז'בוטינסקי הניח שתי הנחות-יסוד: (א) במצבה הנוכחי של התרבות הלאומית יש צורך למלא את הארץ בספרים מכל הסוגים ומכל המינים; בלי ספרות אין תרבות לאומיות, ואם יישאר חלל ריק – הוא יתמלא בספרות לעוזיות; (ב) מכיוון שהסתירות העברית אינה מסוגלת למלא את המשימה ביצירות מקוריות, יש צורך להתרכנו במפעלי תרגום. דעתו של ז'בוטינסקי על ספרות המקור (בעיקר הפרואה) באה לידי ביטוי במקום השולי בהחלה העניקה לה בתוכנית ההוצאה לאור שלו (ראה ז'בוטינסקי [10ב]).

יתר מכל איש רוח או עסקו פוליטי אחר עמד ז'בוטינסקי גם על ערכיה המעשי של תעשיית הדפוס והספר ועל היחסים שבין תעשיית הדפוס, הספר וקהל הקוראים. הספר, טען, הוא אחד ממקצועות התעשייה שנשקף להם עתיד בארץ-ישראל, אבל עתידו בניו על גידולו של שוק הקוראים בארץ ובגולה. תעשייה גדולה אפשר לפתח בעוזרת הספר השימושי, שכיבושה את השוק, ירחיב אותו וירגיל את אלה היודעים לקרוא עברית שאוכן יקראו בה. נראה שנגד עניינו עמדה, מצד אחד, הדוגמה של ההוצאה הרוסית העממית "ביבליותקה הוצאתה "תוшибה"" (ובהביבליותקה הכללית שלה, "ספרים לעם") והוצאה "תורגמן", שהוא עצמו עמד בראשה באודסה ב-1911 (שכטמן [27], 159–160).

תוכנית מילית רחבה-היקה, ומתחוו שיקולים ערכיים ופרגמטיים גם יחד, הצעה ד'ר ניסן טרוב, בהחזאה שקרה לפני האספה המכוננת השנייה של "באינט'ו יהודה" ביפו ביום זט בתמוז תרע"ט (1919) [12]. טרוב הדגיש בעיקר את הצורך להזכיר בזיקה הקימית בין חינוך עברי והפצת הלשון העברית מצד אחד, ובין ספרות עברית וספרות בעברית מצד שני. גם טרוב ז'בוטינסקי התלונן על חסרונו של ספרי קריאה ולימוד בעברית, וסביר שהפתורון יימצא בהקמת מפעל תרגומים מקיף. (ראה החלק האחרון של הרצאתו, ובר תוכנית, בסוף ח סוף המאמר).

טררוב סבר גם, שפיצול הכוחות בארץ, ההולך ומתקבר, וחדירת המפלגתיות לתחום הספרות והתרבות, הם בעוכריה של ספרות עברית מקורית כל-ישראלית סדרה, ושבמוקם ריבוי כתבי-העת ('מעברות' של

ויתר הארץות תפוחנה), בכלל אפוג, עוד בטרם יופיעו עשרה הספרים הראשונים מן ההוצאה הזאת [...] אלו מקווים לחנוך המוסד להוצאה ספרים בירוחם בהיקום האפשרי אחרי ויעיד בזילאה, אשר שם תינתן ההזמנויות לכל מיסדיו להתראות ולבכוע את צורותו ותכניו – ויום פתיחתו. (ז'בוטינסקי [10ב])

ז'בוטינסקי קיווה שביאליק יתמנה לעורכה הראשי של הוצאת-הספרים הלאומית החדשה, שתפקידה הראשי יהיה לספק את כל צרכיו של בית-הספר העברי באטלסים, ספרי-לימוד, ספרי בישול, מהדורה של התנ"ך וספרי קריאה לנעור.

הנחת-היסוד של ז'בוטינסקי בשנים 1918–1919 הייתה משותפת לו ולמנגיגי הפועלים והאורחים בארץ-ישראל, אליהם המדינה שנקט היהתה שונה. ז'בוטינסקי העיריך שתבראה לאומית מתגבשת ובאה לידי ביטוי בפרייה כמותית, ולאו דווקא אינטלקטית, של תרבות לאומית וספרות לאומית. ואלה דבריו:

אמות העולם הבינו את זה. בפעם הראשונה הפליאני ההבד להוו בזמן פריחת התנועה הלאומית בין עמי רוסיה השונים, אחרי המהפכה של 1905. עמים קטנים קטנטנים התעוררו, והתחילה ברואם דבריםיהם. שמותיהם כבר שכחו מילטאים, בילדותם, אסטוניני, מלדביני, להופיע מחדש בתיסיסם, לאומיים, להוציא ספרים בשפתם, ולאו דווקא ספרי תעומלה המבקרים לקהיל כי "צריך לדבר אוסטניית", כי אם ספרי-לימוד לחובון ובאוור הארץ. (ז'בוטינסקי [10א])

ז'בוטינסקי הצעה אפוא לפתח במפעל מקופה של יצירה מקורית ומתרוגמת: "כדי להפיץ את הלשון, צריך ליצור בתיסיס ספר, שעורי-ערב, גניילדים, מגשימים, מילונים, עבריות, ספרי-לימוד, ספרי-קריאה, ספרי מדע, מילוניים, טרמינולוגיה מדעית, מפות לתאור הטבע [...]" ואין קץ לשימה". (ז'בוטינסקי [10א]). הוא מנה שלושה יעדים שיש להציבם לפני הוצאת-הספרים הלאומית העתידה לקום, שנויים לטוווח הקרייב ואחד לטוווח הרוחק: (א) הוצאת-הספרים תעוזר לגידולו הדמוגרافي של היישוב היהודי; (ב) הוצאת-הספרים תעוזר להרחיב את קהיל קוריאי העברית; (ג) הוצאת-הספרים תפחה את הספרות העברית, המקורית והמתורגמת. "משמעותם כרך תעודת הוצאת הספרים היא ליצור ולהפיץ את הספר השימושי, ככל מסייע למערכת החינוך". בכלל הספרים "השימושים" מנה לא רק ספרי לימוד וכדומה, אלא גם ספרי קריאה:

נחוצים לו להור הלומד גם ספרי קריאה: חציה של השפעת בית-הספר, אפילו בארץ-ישראל, נכח בחיים מפני חוסר ספר עברי מעניין למקרא בניהנעורים. אבל, הספר צריך להיות מעניין; לא "לאומי", כי אם מעניין; לא "פתחה", כי אם מעניין; לא אמןתי, כי אם מעניין. כמובן, אפשר למצוא ספרים שייהיו גם "לאומיים" וגם מפתחים וגם פרי-עת אמן ויחד עם זה מעניינים. אבל קודם כל נוחץ לו לנער ספר מעניין; שאם לא כן – לא יקרא. ושנית, צריכים הספרים האלה להיות כתובים בשפה קלה וモובנת גם למתחל. דרוש ספר מעניין אשר אפשר לתת

ישראל', שהתפרסם ב'הפועל הצער' [20]. פישמן טען באמירו כי יש צורך בארגון חדש של הספריות בארץ ישראל לא על בסיס של נדבנות של ספרות, אלא על פי מדיניות ברורה וקיטלוג מסודר, וקבע כי "תמונה הדבר עד למאך, שכל מבקשי-ידך אלה לא יתנו דעתם כל-על-פי למוסד צבורי אחד חשוב בדור להשתתפותו: בית הספרים". הספרייה היא מוסד מרכז וחינוי של מרoco ספרותי וחווים ספרותיים: "שאלת-החחים של בית-ספרים – היא הרבות בספרים", והכוונה היא לכל סוג הספרים, "ויהיא ספר זה מה מנ' הספרות הספרטוטית", כל ספר, כל גלון ניר שנדפס שוחר עליagi ישבן יש לו ערך היסטורי [...] (פישמן [21]).

מעל דפי בטאוןה של מפלגת "הפועל הצער", "הארץ והעבודה", שגם היא חזרה והזישה בהחלתו את הצורך ליום מפעלים ספרותיים בא", כתבו יעקב שטיינברג וג'. חנוך על הצורך למלא את הפער בספרות שטיינברג וגו. חנוך עליagi החזור על הצורך למלא את הפער בספרות המאוחרת באמצעות ספרות מתרגמת. שטיינברג כתב:

ביצירת התרגומים בספרותינו אני רואה חשיבות מכמה וכמה והאגויון" כדבר העומד מלמעלה, מחוץ לעולם העוכר של חינינו. אין חלקי בעולמות העליונים, אשר אין רצאים שם לדעת אותי ואט חי. והعصה של מהacha אחת כזו, "גבוהה וחפשית", המשופת לאי-אורות ולפעול האגר – אינה בשליל. גם אני אויל רוצה שבמה "גבוהה וחפשית", אבל אני רואה את הגובה ואת החופש בהתרפסותם מן החיים, בחוסר יחס – – – (כנצלסן [15], 409–408)

שטיינברג עטן כי הספרות העברית לוקה מצד הפרווה, ועל כן יש לתרגם בעיקר פרוזה ולא שירה, כדי שהפרזה המתורגמת תהפוך לאמת-מידה בספר העברי. ואף-על-פי שתפיסתו את הספרות היהת שונא מתחיפסו וזה ואינם מכפרים אחד بعد השני. (שטיינברג [26], 41)

שטיינברג הגיע שטיינברג לאוונון מסקנות: "

היש לנו בספרותנו גם ספר מעשה אחד אשר מתוכו יעלה לפני עיני רוחנו דמות איש כסוי לב ושר עינים העבר קוממיות את דרך חייו, איש אשר אציגות אטומה צמודה למשיע ידו, אשר אין ועף לשבחת טובתו ואשר רעתו תדרש רק לנפשו? لأنם נשחש בארכו הספרים אשר לספרותנו החדשאה אף ספר בדים אחד אשר שרשה עליינו רוח גבורת, – לא הגבורה העורמה המעריבה אחרים על עצם, אלא עז הנפש הקונה את הלובבות, המכפר בעד כשלון ורים ומחולל מסביבו תמהון ויגל [...] אי הספר בין ספרינו אשר יטע לבב קוראו את רגש המרחיב, את חמדת הימים העברים לאל נחם וחשבו, את גל המARIOים אשר אין להם חליפות, את בטחונו התהונמים אשר לאדם השרו בטור ערפילי הנדיות המתוקה? (שטיינברג [26], 43)

מכיוון שפרוזה מסווג זה אין למצוא בספרות העברית, מסקנותו של שטיינברג היא: "אנו אם זאת היא תורה החיים השומרה אשר בספרותנו – נלמד איפוא מפי זרים: נתרגם". והוא סיכם: "אין גראון במקום שיש יצירה, ואפלו יצירה של תרגום" (שטיינברג [26], 45).

גם ג'. חנוך טען, כי ביל' תרבות וסביבה תרבותית לא

"הפועל הצער" בעריכת יעקב פיכמן, 'האדמה' של "אחדות העובדה" בעריכת ברנר, 'האזור' של ארגון האיכרים בעריכת ש. בוני-צ'יון) יש צורך בębמה ספרותית כלל-ישובית אחת קבועה. הטעם להתנגדותו לហמות הקיימות הוא, שאף-על-פי שהן ירחותים לספרות, הם לא יוכלו "להימנע מהיצבע בצבוע המפלגה של יהה ובשביל חכירה נוצרו". הוא קרא לשחרר את הספרות מכלבים פוליטיים ומפלגתיים וליצור "במה אחת גבואה וחפשית, שמעליה ישמע קול היוצר האמנותי וההגאה העברי בתחום אטמוספירה של דרום ומרחבה" (טורוב [12]).

מפלגת "הפועל הצער" סקרה כי הצעתו של טורוב רואיה לתמייה, אף-על-פי שבמצעתו "חסר כל זכר לחנוך התקלאי, הכהרי" ("האספה המכוננת" [4], 25), ואילו ברל כנצלסן דחה את טענותיו של טורוב, כפי שהסתיג גם מתוכנתו של ברנר (ראה להלן, סעיף 5), בכותבו:

אין חלקי בין אנשי עולם האצויות, הרואים את "השירה והאגויון" כדבר העומד מלמעלה, מחוץ לעולם העוכר של חינינו. אין חלקי בעולמות העליונים, אשר אין רצאים שם לדעת אותי ואט חי. והعصה של מהacha אחת כזו, "גבוהה וחפשית", המשופת לאי-אורות ולפעול האגר – אינה בשליל. גם אני אויל רוצה שבמה "גבוהה וחפשית", אבל אני רואה את הגובה ואת החופש בהתרפסותם מן החיים, בחוסר יחס – – – (כנצלסן [15], 409–408)

5. המרכז הספרותי בארץ-ישראל ומפלגות הפעילים: האזרוינטציה המכומתית-הערכית

ההרגשה שהספרות המקורית לבדה אינה יכולה למלא את כל הציפיות והתקומות לא היהת נחלתם של ז'בוטינסקי וטורוב בלבד. כבר דאינו כי עוד לפני שנות תרע"ח (1918) יצאה היוזמה לתרגם ספרות מופת לעברית מהוגי מפלגות הפעילים בארץ-ישראל, ובתוך מחוגי "הפועל הצער", ואילו היוזמה לתרגם ספרות שימושית, ובעיקר ספרות-טכנית (בעיקר חקלאית) יצאה מהוגים שונים. כר, למשל, קרא ברל כנצלסן באותה שנה עצמה להביא ל'קידמה אגריקולטורי, טכנית, מדעית" בעוזרת ספרות מקצועית מתרגם, וקבע גם כי הפצת השפה העברית מהיבת מפעל של ספרות ללימוד הדיבור העברי:

חווב-צ'יון ידעוلن כי מה שנתי להוציא חוברת ללימוד עברית. איפה היא החוברת האשונה ללימוד הדיבור העברי, אשר העוליה יקחנה אותו בעלותו על הספרינה, איפה הוא ספר-ההימוד לגודלים, איפה הם המכשרים האפשרים, והווארים להקנות את ידיעת השפה, איך מבלי יייעת פעילים? [...] מערכת מפעלים תרבותיים צריכה להיצר, מיסוד בית-הימוד השפה לברים ועד יצרת עברית לעם, بما טובה מהচנכת, מוסאים אמרנוטי לאומי ואוניברסיטה עממית, המתאימה לצרכי ההשכלה בארץ, לגובה התרבותי של העובד הארץ-ישראלי. (כנצלסן [15], 85–86)

האזור בארגון חדש ובקנה-מידה חדש בא לידי ביטוי גם במאמרו של זכירה פישמן "לסדר בית הספרים בארץ

העובדת" והביטאון המפלגתי 'קונטרא' החליטה המפלגה גם על הקמתה של הוצאת-ספרים בשם "אודות העבודה" (ראה נספח ט) ועל ייסודה של ירחון ספרותי בשם 'אדמה'. ביוון שהחברה כי ועד החינוך אינו עומד אחרי המלחמה בהתחייבותו מלפניה להוציא לאור את ספרו של קרופוטקין רישימות רבולוציונר, ביקש ב. צנלסון לרכוש את זכויות הוצאה לאור, וזאת אף-על-פי שבנור טען שהוצאה הספר הזה תהיה מעסמה כספית כבדה מדי; הספר יאלץ את כל כספני [...] אולי בכל זאת, ויצוואו "עדיה נזק העשיר ממנו, ונמצאו מרווחם" (ברנר [5], מכתב לצנלסון ביום 19.6.1919, 425).

במדור מידע הטבע של הוצאה "אודות העבודה" ביקש ברל צנלסון להוציא לאור ספרים שאוות חיכנו בשבייל 'אדמה' עוד בשנת תרע"ד, כגון 'חיי הצמח' מאת טימיריאוב, 'צמחי ארץ ישראל' של אל. הרובני ומילון לכלי עבודה וענפה. תוכניות אלה התגשו בחילוק לאחר יותר בהוצאה "השדה".

הניסיוני המרילי של "אודות העבודה" היה גם הוא מעוגן בתודעה הכללית של התנופה הספרותית ושל הצורר במילויו של חלל ספרותית-תרבותית כאחד מן המרכיבים של יצירת חברה יהודית אוטונומית. אולם "אודות העבודה" דחתה, כאמור, הצעות כהצחו של ד"ר ניסן טורוב להקים במה ספרותית משותפת, או הוצאה ספרים כל-יישובית "לאומית". ברל צנלסון הציג מדיניות מודעית שונה מזו של טורוב וז'בוטינסקי, והיא הייתה שונה במידה רבה גם מדיניותו של י.ח. ברנר. אמריו בשאלות הספרותיות בתקופה זו ביטאו מגמה אידיאולוגית מובהקת: ואפק-פֿיְיכָן קשה לומר שהניסיונות הספרותיים-אידיאיים שלו היו ברורים, כפי שמתברר מתו ויבחו עם ברנר. הפועל העברי, טען ברל צנלסון בתגובה על דבריו טורוב, "פונה אל הספרות למצוה בה את צרכינִינְשֶׁפּוֹן, השכלה ודעתי, אמןות ושירה, בירור על ענייני החיים, קשרים עם העולם, עם חיי העבודה בעולם ומלחת שחרורה, עם המחשבה האנושית, ניב-שפתיים לשאייפותיו, חזונו עתידו" (צנלסון-[15], 330). כמו ז'בוטינסקי וטורוב הרגיש גם צנלסון, כי במצבה של הספרות העברית אין הקוראה-הפועל יכול להסתפק בספרות העברית. תוכניתה של הוצאה הספרים של "אודות העבודה" כפי שניסחה ברל צנלסון הייתה תוכנית רבת-היקף הנשענת על האוריינטציה של "צרכיו של הפועל העברי בארץ-ישראל" ולא של הקורא העברי "בכללי" (ראה נספח ט). היה זה אמן תוכנית הארץ-ישראלית. אך היא נסחה במילים כלויות למד. יונמי ההוצאה לא הכינו רשימה מפורשת של הספרות היפה רהבות-היקף, אך היא נסחה במילים כלויות למד. יונמי המחרגת שחתכוונו להוציא לאור במרוצת השנים (ראה סעיפים ו-ז' בתוכנית הוצאה, נספח ט).

יתד עם ההכרזה על הקמתה של הוצאה הספרים "אודות העבודה" הגיעו ראש המפלגה להסכם עם ברנר

תפתחה חברה יהודית בארץ-ישראל, ועל כן "ומען התחלת, מעין יסוד ליירה זו, שבאפשרותנו להניח מיד, צריך להיות מוסד להוצאה-ספרים" שירכו בתוכו את מיטב הכותות הספרותיים בארץ, שתשמש את האמצעים להוצאה את הכה וזכה מוסח שבספרותנו המקורית או התרבותית" (חנוך [11], 52). אפשר שההבדל העיקרי בין ז'בוטינסקי ובין שטיינברג ותנך – מלבד השאלה איזה הוצאה-ספרים "לאומית" או, כשידקה תוכנות זאת מעל הפרק, לסייע ליוזמות מרייליות פרטיות ומוסחריות, ואילו שטיינברג, ובעיקר ג. חנוך, כמהם כבר צנלסון, התכוונו להוצאה-ספרים בשליטה ובפיקוח מפלגתיים. מכל מקום, כל הדברים לא רואו בו מפעל ממשים לספרות המקורית. אדרבה, הם רואו בו מפעל ממשים הכרחי וחלק מהותי של הספרות ושל התרבות הלאומית. הוויכוח היה באשר למבחר. ז'בוטינסקי ביקש להמשיך בקו של בר-איביגדור והוצאה "תורגמי", וتابע להעדיף את 'באש ובחרב' של סנקביץ', או את 'שלשות המוסטקרם' של דימה, וביקר את המדיניות של פרישמן ושטיבל:

אני יודע את הא' שטיבל ואני יודע מי הם יעצרו, אבל נספר בידיהם צנור ענק של השפה על רוח עמו המתהווה. גם בעמים שיש להם כבר ספרות מקורית עשיריה, – למשל ברוסיה, ומה גם בגרמניה – הספרות המתורגמת היא רוב בניינו ומניינו של אוצר הספרים הלאומי. ולפעמים קשה להגיח, איך גרים השפיע יותר על חותם הרוח הלארומית – הספרות המקורית או המתרוגמת. אין כל ספק, כי בירון בזמנו הטבעית את חותמו על רוח הדור ברוסיה יותר מאשר טולסטוי בזמנו. קל וחומר תגדל השפעת הספרות המתורגמת בתוכנו. מי שיוכן לרוכז בידיו את המquiz' הזה, לבחור בחומר המתורגם, לקבוע את אפיו ומגמתה – האיש או המוסד ההוא, אם רק יယבוד על פיה שיטה מסוימת, יתפוש את המקום הראשון בין כל מנכני הדור, מוריו ומנהיגיו וסופיו. (ז'בוטינסקי [10])

היוםה המו"לית אחראי שנת 1918 הייתה בידי היישוב "הארצתי" ומפלגות הפועלים גם יחד. אך גם אלה וגם אלה נכשלו בסינון לקיים הוצאה-ספרים או פעולות ספרותיות סדירות. שי של ספרות' חיל להופיע ב-1920, ואילו ירוחנים ספרותים, כגון 'מעברות', החלו להופיע בתר"פ (1919) והופעתם נפסקה בתרפ"א (1921). רק עם תחילתה של העלייה הרבעית החל היום התרבותית בתחום המו"לות לתפוס את המקום המרוכז במרילות הארץ-ישראלית. אך עלה גם בגורל הכלכלי ששר החקלאות הפוועלים. המשבר הכלכלי ששר החקלאות מישן 1921 ועד ראשיתו של העלייה הרבעית פגע גם בניסיונות המרילות החדשניים של מפלגות הפועלים.

מי שעד מחרghi היוםה החדשה במפלגת "פועל-ציון" (שאחרי 1919 הייתה ל'"אודות העבודה") היה בראש ובראשונה ברל צנלסון. עם יסוד מפלגת "אודות

לא פחות מאשר יחסן מחשבה והערכה. מדו"ע זה חסרה בהירותו וויחסן האישני, כשהשתה נוגע ברוביריות של ענייניהם? "מאמרם לשאלות הומו, השקפות, פעמים ארכות, פעמים קצורות, על ציוויליזציית האנושות וחוי תפוצות ישראל", "מה נשעה בעולם בחיי הכללה ובמוסדות התרבות", "רוצחים אנו בדרך בהוראת-דרך", מדו"ע זה לרך פתאותSTMOT זן, המתאימה אר לירחון מתק לבני הנוערים, לרך הפובליציסטיקה של אירה סתמית ואף לא ניטראלית, ואף לא מתוקה? (צנלסון [15], מכתב מיום ג בתמוז תרע"ט, 381–380)

גם ברל צנלסון לא קבע במפורש את ההעדפות הספרותיות, מלבד ההערה, כי מה שאינו מעוניין את "אחדות העובודה" הוא שאלות בתחום הבנקאות, הפיננסים וככללה מדינית לשמה. לעומת זאת מעוניינות אותוה "השאלות של 'המחיה והכלכלה', של האדם העובד". ברל צנלסון סבור כי ברנר לא קבע מה יהו התוכן והמטרה המרכזיות של הירחון. אשר לאי-המפלגתיות שתבע ברנר, כתוב צנלסון כי צריך "לבזר את מהות החופש של במת'ה-העובדים הספרותית". אבל צנלסון בעצמו כתוב שאין לחת מונופול לחלוציות ולענין המעמדות, יכול להיות לאומי וחוויי ויכול להיות "מחלצת של תלישות, וריקנות ונכריות וכו'" (צנלסון [15], מכתב מיום ג בתמוז תרע"ט, 382).

לסתויו יוציאו של ברל צנלסון ענה ברנר במכבת שנכתב עוד באותו ערב ("ג תמוז, לפנות ערבית"):

[...] להלכה: 'כשנסרנו לך את ערכת "האדמה", לא שאנו לתנוי. אתה לא. אבל הקורה שאול ורוצה לדעת. ובשבילו ובשביל הקהל הארץ-ישראל, הקוראים והספרים ייחדו, כתבתי מה שכתבתי.

'דמות פניו האמיתית של הירחון אינה תלולה בתכנית'. וזה מה שני מביע שם. יותר מזה: דמות פניו הירחון ודאי לא תהיה יכולה לפי טעם או לפיקודו בצד, כי אם לפי הטעם שי יכול להיות על פיו רצונותינו והתנאים האובייקטיביים. ועל זה רמזותיו. זה צריך לדעת מראש.

לחוויניות החיים המשיים' וואו וודאי יש לי יהדים. אבל על היהיסטים האלה אני יכול לדבר בצד, ובפרט במכבת זה, כרצוני... אבל מתחז זה והוא אני יכול לדבר בדבר בדיבוק על אידיאולוגיה של פעולים (אפילו מובן יותר טוב). אני ניגש אל ערכית הירחון רק כמו למפעל תרבותי הנוחץ לעולמנו [...].

(ברנר [5], מכתב מיום 1.7.1919, 426–427)

להלן קובע ברנר, שהירחון בערכתו לא יהיה ירחון לוותם ("קאמפפנס ארגני"), אלא יರחון תרבותות, וייתכן שמנוגני הפעולים לא ישבעו ממנה רצון, אך הוא לא יסייע או יגביל את עצמו ואת כתיבתו במיגבלות כלשהן (שם).

"האדמה" יצא לאור אחרי מותו של ברנר (תר"ב/1920). ברנר ערך הסכם (שלא נחתם) עם מפלגת "הפועל הצעיר" בדבר ערכית בטאונה "הארץ והעבודה", ובו נמסרה לידי האחירות הבלעדית על העריכה" ונקבע

* יוסף אהרוןוביץ נתמנה בארכות המפלגה, אבל בידו נמסרה הביקורת רק על מאמרי הפובליציסטיקה לפני הייפסם.

בדבר ייסוד כתבי-העת הספרותי 'האדמה'.⁵ בעקבות חתימת זכרוֹן הדברים בסיכון תרע"ט פרסם ברנר את הפרוגרامة של כתבי-העת בכותרת "בדבר הארץ" (קונטראס', תמוז תרע"ט). נאמנו לדרכו הספרותית, בקידש ברנר למנוע והות זיקה בין אידיאולוגיה ובין ספרות, וקבע כי הירחון לא יתנו מקום לתכסייס מפלגה: "לא מפלגתיות; לא! אבל, כמובן, גם לא כל-ישראל ליפויות עתונות. לא להגדיל ולהأدיר את נוסח המלצות העבריות החדשות [...] כי אם בטווי לחים, לחינגן, להתי-העבודה ולמחשבת העבודה [...]. ומקומ-ירחוב לא מטה-סדור".

ברנר קבע שבירחון יתרפסמו דברי בלטריסטייה, ביקורת ספרות ומאמרי-מידע פופולריים. אשר לספרות היפה קבע:

לבילטריסטיקה, מקורות ו גם מתרגמת, נקיוש חלק גדול של הוצאהנו. ואולם ראוי, שחלק זה אצלנו לא יהא נשא על פי רצוף של פיטנות מצועצת-טרופסונאלית. ראוי שהפרווה שלנו תהיה – תמנות-ছים, שחרות-התרומות של אישיות בעלת-ערך מולדתן. בין זקנה ובחורות, בין צורות ישנות וחדיות, אל נבדיל, אחרי שירה של "מודרנים" אל נרדות, אבל גם לא אחרי סיורים וצירום, שטנדנטיות חברתיות קבועות בהם מראש. הספרות העברית, ככל ספרות, היא קודם-כל פרדי החברה, פרי רוח העם, מון העם ולשם העם. אבל אל נשכח, שהחברים תמידים על כל פורמוללה, גם הפורמלות החברתיות במשמעותם, ואל נשכח, שהחברים האמיתית, זאת אמרת יחס האדם החי אל שכנו ואל קבוצי, ישנה בכל מה שכותב משורר בעיליחס, גם אם אין לו כוונות מסוימות מזוכנותו הנכבדה עליינו ביתר. (ברנר [5], 48)

ברל צנלסון הגיב על התוכנית הזאת בכותבו, כי כשנסמסה לברנר ערכית הירחון 'האדמה':

לא שאלנו לתכנית. שמר אתה ושם אחותה-העובדה היו בשביבנו תכנית מספיקה. הקשרים הנפשיים והrintekstualים שבינן ועובדות הספרותית וביננו ועובדותנו המעשית, האישית והחברתית, הקשרים שבין הפועל-הקרוא ובין ספר, קיימים מראשית ימיה של תנועת העבודה בארץ, ואינם דורשים אישור גושפנקא, ואף לא בירור חדש וקביעת תכנית מחייבת. (צנלסון באיגרתו לברנر, מיום ג בתמוז תרע"ט; [15], 380)

אך-על-פייכן סבור צנלסון, שהפרוגרامة של ברנר אינה מלאה ואני מספקת:

בדבריו על ספרות, בקורות, ואפיו על מדע – הנר מביע את חיסיך אתה, בברירות מספיקה. רואים ברור מה אתה שוטם, מה אתה עזין, ולאן לבך פונה. וכן, כשהשתה מדבר על דבר אחר של כתה או מפלגה, או על מגמה ומארמים. לא געלם ממי, אישים וחברתים, לאומיים וסוציאליים יש לך יחסים משדר, ברורים למדי, יחס נפש ומוח

⁵ בזכרוֹן הדברים נקבעה לצד ברנר ועדת ספרותית, אבל וכות של הוועדה נמסרה לידיו: "מר ברנר בא בדרכם עם באיכוחה בעוזתם להוציא החומר הנחוץ, אבל כותת הכרעה בקבלת וב毗יטול (כדו)! כת"י נתונה לו למר ברנר לבדוק [זהדגשה – במקור] (ברנר [5], 427).

2. א. [הרוונוביץ], [יוסף]. "הערה לתקנו יפה". *הפועל הצער*, מס' 15 (ספ. יי באירן תרע"ע), 15–16.
3. אליעצקי, יוסף. 'אמנות הדפוס'. המוציאון לאמנות הדפוס ומפעלי נייר כדרה, רמתגן, תשל"ג (1973).
4. "האסתה המכוננת השנייה של באי כה היישוב העברי בשחת הנכש". *הארץ והUBLICה*, חוב' ד (אלול תרע"ח), 27–17.
5. ברגר, יוסף חיים. "אגרות". בתור כל כתבי, ג. הקבוץ המאוחד, תל-אביב, תשכ"ז.
- 5א. ———. [בריווחאי]. "מנסקס: (בריגל הכנסה)". *הארץ והUBLICה*, חוב' א (ב) (ニsson טרע"ח), 13–16.
- 5ב. ———. "דבר האדמה". *קונטראס*, ו (תמו טרע"ט), 50–47.
6. ברש, אשר. [ב]. פליקס. "הערות וצינורות". *הדים*, א, חוב' א (ニsson טרפ"ב), 40.
- 6א. ———. "מאת העורר". *אלמנך מצפה*, תל-אביב, 1929, 5–3.
7. גוברין, נורית. 'שי של ספרות'. אוניברסיטת תל-אביב ועדי, תל-אביב, תשל"ג.
8. גורני, יוסף. 'אחדות העבודה היחסטריות 1919–1930: היסודות הרעיוניים והשיטה המדינית'. אוניברסיטת תל-אביב והקיבוץ המאוחד, תשל"ג.
9. גילהר, יצחק. 'התארגנות והגנה עצמית של היישוב בא"י מראשיתו של השלטון הבריטי ועד לאישורו של המנדט 1917–1921'. *ירושלים*, תשל"ג. [עובדת לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה"].
10. זבוטינסקי, צאב. "סנקביז". *חדשונות הארץ*, 8. 10. 1919.
10. ———. "עבודה ומצב רוח". *חדשונות הארץ*, 27. 10. 1919.
- 10ב. ———. "ספרים". *הארץ*, 26. 12. 1919.
11. חנוך, גרשム. "ספרותנו ואנו". *הארץ והUBLICה*, חוב' ה (שבט טרע"ט), 46–53.
12. טרוב, נ. "עבודה תחרותית והונדור". *שי של ספרות* לשובען "חדשונות הארץ", גיל' ה (ח באילול תרע"ח), 7–8; גיל' ו–ז (טו באילול תרע"ח), 13–15.
- 12א. ———. "שאלת ספרותית". *חדשונות הארץ*, גיל' יג (ד בתומו טרע"ט).
13. טורי, גدعון. 'נורמות של תרגום ספרותי לעברית בשנים 1930–1945'. אוניברסיטת תל-אביב, 1976. [עובדת לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה"].
14. טרנובי, ש. [בראל]. "הספר העברי בארץ משנת תרע"ח עד טרפ"ח". *מאוניין*, א (אדר ב טרפ"ט), 12–14; יג (י באדר ב טרפ"ט), 9–8; יג (ה בסיוון טרפ"ט), 10–11; יח (יא בתמוז טרפ"ט), 11–13.
15. צנלסון, ברל. "אגרות טרע"ח–טרע"ט", עורך ארו, יהודה. עם עבד, תל-אביב, תשל"ז (1976).
- 15א. ———. "לקראת הימים הבאים". כתבי ברל צנלסון, א. מפלגת פועלן ארץ ישראל, 1950, 1950, 87–60.
16. מירון, דן. "ירקע המבואה בספרות העברית בראשית המאה העשרים". *ספר היובל לשמעון הלקון*. ראוון מס, ירושלים, תשלה'ה, 487–419.
17. "מן הספרות העברית בארץ ישראל". *החרן*, יי (יג בתומו טרע"ט).
18. עגנון, שמואל יוסף. 'עצמם אל עצמי'. שוקן, ירושלים ות'א, תשל"ז.
19. פוגרבינסקי, יהונתן. "לתוכדות המריולוגות העברית". בתור Jewish Book Annual, 9 (5711) Jewish Book

באופן דו-משמעותי: "...קובצי הארץ והUBLICה" נערכים ברוח המפלגה, שהיא רוחו של העורך, אבל איןום אורגן פוליטי ואיןום מחייבים לדבר על כל שאלה-היום, וכך איזו הטاكتיקה של המפלגה מכורעת בשקלות ושוריות השונות. העורך חופשי לחתה מקום להשקפות, גם אם איןן לפי הטاكتיקה של המפלגה, רק אם עיקרן איןן מתנגדות לרוח הפועל הצער" (ברנר [5], 427).

6. סיכום
שתי הגישות שרווחו בשלב הראשון של יצירת המרכז הספרותי בארץ-ישראל שתיארנו כאן אינם הכינו את התנאים היידיים ליצור ולהתבסותו בשנים הראשונות, אבל בעיקרו של דבר לא הצליחה ההכרה בדבר הצורך, במרכז ספרותי להפוך לתנופה מרילית של ממש. רוב התוכניות לא התמשכו או לא הושלמו. הנסיניות – הן בתחום המריילות הציורית והן בתחום המריילות המפלגתיות – נכשלו על-פיירוב. ז'בוטינסקי, למשל, הגשים חלקם מתוכנתו בעורת יודדו הממל' שלמה ולצמאן, שהעתיק את פעילותו (הוצאה "קדימה") מפטורנארד לבילין בשנת 1922 והקים שם את הוצאה "הספר", שהוציאה לאור אטלס היסטורי ראשון מסוגו, את ספר האגדה של ביאליק ורבניצקי, את כתבי שניואר, ועוד. רק אחרי שנות 1925, עם העתקת פעילותה של הוצאה "שטיבל" לארץ מריילות פרטית. טברסקי, החלה להתחפה בארץ מריילות פרטית. הוצאות-ספרים נסיפות, כגון "דביר" ו"אמנות", הובילו ארצה, ונסודה הוצאה "מצפה" (1925) ומאותר יותר גם היצאת "מדסה" (1931). המריילות הפרטית נתנה דחיפה בעיקר לספרות המתודגמת, אולם מגמותיה ומדיניותה העריכהolla חורגות מסגרת המאמר של פלניני.

המחנה בין הספרות המקורית לספרות המתורגמת לא היה חדש בספרות העברית, אבל בארץ-ישראל קיבל ממדים אחרים. לעומת זאת, חדש היה המתח שבין קריטריוונים ספרותיים-תרבותיים ובין קריטריוונים אידיאולוגיים-מפלגתיים. לשונו הויכוחῆ היה בדרדר-כלל מעורפלת למדי, אך מכיוון שמספרלי הוצאה לאור בשנים הללו היו מוצאים בהיקפם, אנו חסרים את התnton מהמדיניות הספרותית להוצאה לאור של ממש.

7. מדריאו מלומ
1. אבן-זהר, איתמר. "הספרות העברית הישראלית: מודל ההיסטורי". *הספרות*, ד, מס' 3 (וולי 1973), 440–427.
1א. ———. "היחסים בין מערכות ראשונות ומייניות בביב-מערכת של הספרות". *הספרות*, מס' 17 (ספטמבר 1974), 49–45.

⁷ בין היתר גם שני ספרים מתורגם לבני הנוערים, חקירה "בשני ויהשו מצדנה".

- נספח ב רשותה חוברות "לעם"**
(על-פי החוברות עצמן)
1. 'האדם והטבע', מעובד ע"י ב. זעירא. המחבר עשרה – אחת. יפו, שנת התר"ע [1910], א"ג, דפוס א. אתין – יפו.
2. 'עוזרת בעלי החיים זה לה', מעובד ע"י מ. קרייבסקי. 'מחמי הפלראים', חוברת ראשונה. תרגם יש"י Adler.
3. 'מחמי הפלראים', מאת א. ברלין. חוברת שנייה. מתרגoms ומעובד ע"י יש"י Adler.
4. 'ג'ירוג' טפנסון (מציא מסילת הברזל) היוו ופעלותו. מעובד ע"י א. ב. רונשטיין. דפוס 'מריה' שעה (קומים – וויס).
5. 'החיים בטעפת חיים'. מאת א. לונקביץ. מתרגoms ע"י א. ג. הולני. דפוס א. מ. לונצ.
6. 'מחמי הצמחים'. ספר מעובד מקורות שונות, עם צירורים, ע"י פ. אוירבר.
7. 'מחמי הצמחים'. [המשדר] 'מחמי הצמחים'. [המשדר]
8. 'ג'בללו' (ஸ்ஹָׁרָא אִיטְּלִיה'). מאת ס. רוסובה. מתרגoms ע"י ש. בנגאל.
9. 'מפעלי שכל האדם', מאת נ. רובקין. מתרגoms ע"י יהוד.
10. 'הבקבניות' (אויבו ואוביון הנסתורים של האדם). מאת ו. לונקביץ. מקוצר וმתורגם ע"י י. מחבר. מSAMPLE. 'דושמן'.
11. 'המפלשת בעלי החיים'. חוברת א. מאת י. לונקביץ. בתרגום י. דושמן.
12. 'המפלשת בעלי החיים'. חוברת ב. מאת י. לונקביץ. בתרגום י. דושמן.
13. 'מחמי הפלראים'. חוברת ג. מאת י. ברלין. מתרגoms ומעובד ע"י יש"י Adler.
14. 'הארץ'. מאת ו. לונקביץ. מתרגoms ע"י א. אויזיקי. שנות התער"א.
15. 'השמות והכוכבים'. מאת ו. לונקביץ. מקוצר ומתורגם ע"י י. מחבר.
16. 'יעידת האדמה' *** והרי שרפה. מאת ו. לונקביץ. מקוצר ומתורגם ע"י י. דושמן.
17. 'יעידת האדמה' *** והרי שרפה. מאת ו. לונקביץ. מקוצר ומתורגם ע"י י. דושמן.
18. 'הימים'. מעובד ע"י ישראל בלקיינד.
19. 'מחמי הצמחים'. חוברת ב. מאת פ. אוירבר.
20. 'ארץ ישראל וסורה' (طبع הארץ), תוכנה ועובדות הדאמה שבה'. מאת האגרונום אויגן. עברית א. ספרי. מSAMPLE. 'הרים והכרך'. מאת ו. לונקביץ. מתרגoms ע"י א. אברוני.
21. 'ההוצאה' נגהה להוציא לאור שורה של חוברות מטעם פופולריות למקרא בשבי הממן העברי בארץ ישראל ובתורכיה.
22. 'ההוצאה' נגהה להוציא לאור שורה של חוברות מטעם פופולריות למקרא בשבי הממן העברי בארץ ישראל ובתורכיה.
23. 'ההוצאה' נגהה להוציא לאור שורה של חוברות מטעם פופולריות למקרא בשבי הממן העברי בארץ ישראל ובתורכיה.
24. 'ההוצאה' נגהה להוציא לאור שורה של חוברות מטעם פופולריות למקרא בשבי הממן העברי בארץ ישראל ובתורכיה.
25. 'ההוצאה' נגהה להוציא לאור שורה של חוברות מטעם פופולריות למקרא בשבי הממן העברי בארץ ישראל ובתורכיה.
26. 'ההוצאה' נגהה להוציא לאור שורה של חוברות מטעם פופולריות למקרא בשבי הממן העברי בארץ ישראל ובתורכיה.
27. 'ההוצאה' נגהה להוציא לאור שורה של חוברות מטעם פופולריות למקרא בשבי הממן העברי בארץ ישראל ובתורכיה.
28. Even-Zohar, Itamar. "The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem". In *Literature and Translation: New Perspectives in Literary Studies*, eds. Holmes, James S., Lambert, José, & van den Broeck, Raymond. ACCO, Leuven & Antwerpen. (In Press)
- [אבנ-זוהר, איתמר. "מעמדה של הספרות המתורגמת ברכבת-מערכת של הספרות". *הספרות*, מס' 25.]
- 8. נספחים**
נספח א הפרסוגרפאה של "לעם"
- הווצהת "לעם" באה מלאות את החסרונו של חוברות מדע פופולריות למקרא בשבי הממן העברי בארץ ישראל ובתורכיה. ההווצהה נגהה להוציא לאור שורה של חוברות במקצועות שונים: במדוע הטבע, במדוע הארץ, על אדות חי בני האדם בארץ ישראל, סדריהם המדיניים ומנגנוןם, על תקופות שונות בדרכי ימי ישראל העתיקים, על חי אנשי שם, מבני אומות העמים וմבין ישראל, על תנונות הפעלים במדינות שונות והסתדרויותיהם, על עבדות-האדמה והשלות החקלאיות, ועוד. במשך שנת התר"ע נזהה לאור לא פחות מעשרים נומרים. כל נומר ייחזק בערך גלויין של דפוס ומיירנו בפניהם הארץ עשרה אחת. בחוץ לארץ נסודה על יסוד של מנויות. כל מניה – עשרה פרנק. בעלי המניות מקבלים כל המחברות שתחצאנא לאור חנים. (מתוך חוב', מס' 1, תר"ע)

היום-יוםית של המוחות הנכובים, שמלידה אותה כל שנה בלי מספר, בפריה ורבה מעין זו של הזוברים – אך ורק באשר נדפסה ביום האחרון ועוד הלהوت של מכבש הדפוס עלייה. יותר ראוי היה, שכתיים אלו יהיו נועבים ומכוונים תיכף ליציאתם לאור העולם, בשם שטוף להיות לאחר שנים מעטות ולעולם

ועד אך חומר מעורר צחוק על הבלוי הזמןם שעברם".
"משום שבני אדם קוראים את הטוב ביותר ביחס אל את החדש ביחס, לפיכך נשארים הסופרים בחוג הצר של אידיאותיהם והדור הילך ונש�� יוחר וויתר בתבליתו ורפשו".

אם יש מקום להתאנונת כזאת בתוך הקהל הגרמני, שהכל מתוקן ומשמר לו, הנה בודאי שלא תצדק תלונה זו ביחס אל הקורא העברי, פשוט מפני שאתם אותם יקרים ויקרי הרות, שלא בהם מתקוו העוז שבפלוסופים. אמנם מים שהתחילה ספרות בתוך אוצר הספרים העברי. לא היה גם דор חלוני בישראל, מיום שהופיע הספר העברי, לא היה גם דор אחד, שבו לא נתגלו אריאלו גיגועים וכוסף לתרגומים שלמים ומורוקים מבחר הספרות הכללית.

**בנפש עברה רוחן קנאות
לחכמה געדרה מנור וסורה;
בשורוי בלהה בגר זלים
qmودים נתה שרי עקרה.** (אלחריזי).

אמנם נעשו ניסיונות כמעט בכל תפוצות ישראל להרכיב לתוך פכים קטעים של יעקב מיפויו של יפת. ואולם הכל נעשה לרוב במקרה, ע"פ הכרת היחיד ואחריותו היחיד, בלבד קשר עם העבר ובלתי צפיה לעתיד. וקשה העבודה ומעט הכתובות והמציצים הינו עד עתה את מחוללי התנועה בספרותנו לגשת אל עבודה ובשיטה וסדר, בשאיפה חזקה ובמגמה ברורה.
המצב הזה הביא לידי סורה של הוצאותנו הקטנה.

* * *

הקובץ הראשון של "יפת", הנמסר זה עתה להקוראים, מביא בראשונה מאמר מאת אמסטרדם על גיתה בתרגומו של ר' בנימין ותיקף זהה ספورو הראשון של גיתה: "istorio et rerum antiquarum" בתרגום של מ. וילנסקי עם רישימה ספרותית מאת ר' בנימין. אותו הטו האלギ, הנעשה יותר ויתר לשリスト בספרות זה, הילך ונשמע גם בסירה של שירים מאת לרמנוטוב, שתרגוםם ד. שמענוביץ. ותוון זה גופא הולך ונעשה בספרות "מות איבן איליץ'" מאת טולסטוי (תרגום א.ג. רבינוביץ) ליותר מוקשה ומתהווה שם להז קרול קלקלן, שאין אחריו כל תקופה וכל תקופה וכל כפירה. "מעתה לא יכול להקו וחוירון לא יכול להמנות" (בנטפ'ת-הנתנחים שמוביל הפיטון, איזו הקורא מוצא נחומיים). לעומת זאת דק ואצילי מביא אותנו ג. הופטמן בדרמה "מייכאל קראמר" בתרגומו של יה. ברנר (עם רישימה ספרותית מאת יעקב רבינוביץ).

" עבר זומנס של המיעונים הגליומים... הדברים שחדרו אליו דרכו האון היו לי לאותות מונגולדים, לשענות גרוועות ולא היו ימים מרובים והכתרתי, כי שום איש אמת איבנו יכול להשתמש בהם, למען יגלה לנו ממיעקי נפשו" (יעקב וסרמן). אם ורטה, איבן איליץ' ואפילו ואותה בתקול של שירי לרמנוטוב הם עוד בגדר "מעוננים גליומים", הנה לנו "מייכאל קראמר" חזון מן המצב החדש, ממש הדברים האלימים. קראמר פורש בהכרה מתבל ותבליתה ואט גנסה עוד פעם לדבר בלשון בני אדם הנה ירגיש תיכף, שהה "למעלה מכחותיו". דבריו הארכויים אינם אלא גיגומים, התלבות הנפש. אף מייכאלינה ולחמן מרים יותר משם ממשיים "דרך האון". והאם המסכנה, זו היחידה, שעד לאبدا תקוטה במערכה הראשונה בכתו של הדבר ובכח-ההוכחה של הדבר, נאלמת למגרי דומה במערכות הבאות. מחשבותינו

No. 40 'הענקים והננסים שבממלחת החיה'. חוברת א. מאת ג. לונקבייך. עברית מאת א. גולני.

No. 41 'הענקים והננסים שבממלחת החיה'. חוברת ב.
No. 42 'מחיה הפראים'. חוברת ד. מאת י. ברלין. עברית מאת ישע' אדרל.

No. 43-44 'נחמה (צירוס היסטורי)'. מאת ד"ר יוסף קלונר.
No. 45 'הנרי ת'סס בוקל'. מעבד עפ"י רבקון ע"י י. גרוובסקי.

No. 46-47 'האש והאור'. מאת פרופסור י. ווגיר. מתרגם ע"י אל-יהו אויצקי.

No. 48 'פסתר'. מעבד ע"י ש. ברכו.

No. 49-50 'כתבי קודשנו. השקפה כללית על מוצאו ותוכנו של התנ"ך'. מאת ד"ר יוסף קלונר.

No. 51-52 'הסינים (תאור אטנוגרפיה)'. מעבד עפ"י פימיונובה ע"י י. גרוובסקי.

No. 53 'ארץ רפאים. (מושגי הקדמוניים ע"ד השואול או מודרם של המתים)'. מעבד עפ"י מקורות שונים ע"י אברהם אלמליח.

No. 54 'הקובים'. מאת סלייצובה. עברית מאת א. אברוגין.

No. 55 'הנמלים'. מאת מ. סלייצובה. מתרגם ע"י י. מתון. התעריך.

No. 56 'תומס מקולי'. מעבד ע"י י. גרוובסקי.

No. 57 'נהמן קרכמל (הרבן'ק)'. מאת אשר בו ישראל.

No. 58-59 'האיש שבבטן האדמה'. חוברת א. מאת רובקון. מתודם ע"י א. זוקן.

No. 60-61 'האיש שבבטן האדמה'. חוברת ב.

No. 62-64 'שמירת הבריאות בא"י'. עפ"י הפרופסור מליסטר. מאת אליעזר.

No. 65-66 'התרבות בארץ ישראל'. עפ"י הפרופסור מליסטר. מאת אליעזר.

No. 67-76 'האדמה החדשה (ע"ד נצחות האקרים של זמננו באמරקה)'. מאת א. הרוד. מתרגם ע"י י. גמן.

No. 77-78 'שיחות של רופא'. מאת ד"ר מרדי ברוכוב (מ. אסיה).

No. 79-80 'דון יוסף נשיא, הדוכס של נכסים (צירוס הסטורי)'. מאת ד"ר יוסף קלונר. התעריך.

No. 81 'השלמת המין האנושי'. עפ"י הפרופסור הרנס. מאת אליעזר. עם הערות והוספות מאת ד"ר מ. ברוכוב. חוברת ראשונה.

No. 82 'תרביה הישנה והחדש'. חוברת א. תורגם מרוסית ע"י א. יונסן. תרגם י. ח. ברנר (חוברת ראשונה).

No. 83-84 'השלמת המין האנושי'. עפ"י הפרופסור הרנס. מאת אליעזר. (עם הערות והוספות מאת ד"ר ס. ברוכוב).

No. 85 'העבדות ברומי העתיקה (פרק בהסתוריה)'. מעבד ע"י י. מ.

No. 86 'הטלגרף'. מעבד ע"י יעקב לבמן.

No. 87 'הולנדיה'. מעבד ע"י י. מ.

No. 88 'אשר ובבל העתיקה'. מעבד ע"י אליעזר.

No. 89 'הר קרכח (ספרי מדע מימים קדומים)'. מאת יהונס ב. ינסן. תרגם י. ח. ברנר (חוברת ראשונה).

נספח ג ה프로그rama של "יפת"

"בכל זאת", אומר ארתור שופנהואר, "קשה להבין את סכלהות וטמטום-הלב של קהיל-הקוראים, שנויות את כל יקרים וקריה-ההרכות בכל המובנים, מכל הדורות והארצויות, וקוראות את הכתבות

נספח 1

תוכנית הוצאה לאור של המשרד הארצי ישראלי ביפן
(לפי מקורות שונים)

[יצא לאור בהוצאתה ועד החינוך המחלקה לספרות יפה, תרע"ט]	בתרגום מנהמ פוזננסקי	'אבות ובנים'.	1. טרגניים.
[לא הופיע]	בתרגום חנה שפירא	'הבןאי סילנאנס'.	2. ה. אייבס.
[הופיע בתרפ"ג]	בתרגום יושרוֹן קוּפִילֻובִּץ'	'אסיה'.	3. טרגניים.
[לא התפרסם]	בתרגום מ. טמקין	'שנו שבויים'.	4. פאל הוה.
[לא התפרסם]	בתרגום י. קוּפִילֻובִּץ	'אנדרא דלפין'.	5. פאל הוה.
[עד החינוך, תרע"ט]	בתרגום א. רַבְּנוּבִּץ	'זכרונות גרשוני'.	6. גרשוני.
[ככפר, תרע"ט]	בתרגום מ. טמקין	'במלחה'.	7. ווירטיב.
[קטע מהמהווה התפרסם בהפועל הצעריר, 18.7.1920]	בתרגום י. יעקב שטיינברג	'שתי אהיות'.	8. ווירטיב.
[ככפר, תרע"ט]	בתרגום י. קוּפִילֻובִּץ	'הבתולה המאורלית'.	9. שלר.
[הופיע בתשי"א]	בתרגום מ. טמקין	'סיפורים'.	10. ר. פוס.
[תרע"ז – תרע"ט]	בתרגום ל. קייניס	'הנזר השישי'.	11. א. צ'קוב.
[ככפר, תרע"ט]	בתרגום בריפורת	'המדור השישי'.	12. א. צ'קוב.
[מצפה]	בתרגום לא. אורלוフ	'זיקטוריה'.	13. קנותesson.
[ככפר, תרע"ט]	בתרגום י. קוּפִילֻובִּץ	'כנרוו של רוטשילד'.	14. א. צ'קוב.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום יעקב שטיינברג	'טרטרין מטרסקון'.	15. ג. הויפטמאן.
[תרכז – תרע"ט]	בתרגום מ. טמקין	'מכחחים מתחנה' (2 ספרים).	16. אלפונס דודה.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום מ. טמקין	'ספר שלומיאן'.	17. אלפונס דודה.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום י. קוּפִילֻובִּץ	'מלחת'שנים'.	18. א. שmis.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום י. קוּפִילֻובִּץ	'דרנה'.	19. א. קופרין.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום י. קוּפִילֻובִּץ	'בגוליה'.	20. שטובייאן.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום י. קוּפִילֻובִּץ	'ספר הוכרונות בית יידי'.	21. רודנבר.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום ש. בונצ'יון	'הרמן ודורהיטה'.	22. אנאטל פראנס.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום אשר בראש	'סנקה סולבאקן'.	23. גיתה.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום דב קמחי	'אננה'.	24. ב. בירנסון.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום מ. פוזננסקי	'בעל אהובה מן הדור הישן'.	25. ב. בירנסון.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום ג. חנוך	'קעהה בתולוים'.	26. גוגול.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום ג. חנוך	'אסיה'.	27. גוגול.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום מ. פוזננסקי	'חולמו של אובלמולוב'.	28. ל. אנבדב.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום א. ג. רביבניוביץ'	'ישראל מקר'.	29. א. גונצ'ארוב.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום מ. טמקין	'סיפורים'.	30. קורלנקו.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום י. ח. ברנר	'בעל הבית ופעלה'.	31. י. ננסן.
[בכפר, תרע"ט]	בתרגום י. קוּפִילֻובִּץ	'ירומיוא וויליה בני הכפר'.	32. טולסטוי.
[כרך א: בכפר, יפו, תרפ"א; כרך ב: הכלויות, ת"א, תרפ"ח]	בתרגום יעקב רבינווביץ'	'ירושלים' (שני כרכים).	33. גוטפריד קלר.
[דברי, תרצ"ג]	בתרגום ק. ג. סילמן	'סלמה לגורלה'.	34. סלמה לגורלה.
	בתרגום ק. ג. סילמן	'דם ודין'.	35. מ. ד. ריבקון.
		'שודדים'.	36. שלר.
		Gil Blas	37. Le sage.
		; La Mare au Diable	
		. La petite Fadelle	
		. רובינזון.	39. (ד. דפן).
		'דומבי ובנו'.	40. דיקנס.
		[?]	41. קייפלינג.
		'שכם אחד'.	42. שפילגאון.
		Barfuessler	43. אוירברג.
		'האדם השוחק'.	44. ויקטור הוגו.
		'שנת 48'.	45. ויקטור הוגו.
		'אגניה גרנדט'.	46. בלוק.
		'מי הרתיחה' (התסיסה).	47. לנגוו.

12. יין כריסטוף (ג. בחרות), מאת רומן רולו – מתרגם ע"י יה. ייבון.
13. אנה קריינינה, ספר שלישי, מאת ל. טולסטי – מתרגם ע"י י.א. טרויש.
14. היצירה, ספר, ראשון, מאת אמיל זולא – מתרגם ע"י מ. רבינזון.
15. עשן, ספר, מאת י.ס. טורוגנייב – מתרגם ע"י ל. חזון ונ. גרבינבלט.
16. האבבה הראשונה, ספר, מאת הניל – מתרגם ע"י ל. חזון ונ. גרבינבלט.
17. קו האצילים, ספר מאת הניל – מתרגם ע"י ל. חזון ונ. גרבינבלט.
18. פו, ספר, מאת קנט המסון – מתרגם ע"י מ. חריזמן.
19. חרבנו היהודים בפולין וגליציה, ספר ראשון, מאת ש. אניסקי – מתרגם מכת"י ע"י י.ח. רבניצקי.
20. ספר הבקרת, מאת סט. פшибישבסקי – מתרגם ע"י י. ליכטנשטיין.
21. באש ובחרב, ספר שני, מאת ה. סנקביץ' – מתרגם ע"י ע. פרענק.
22. אמריקה, מאת שלום אש – מתרגם ע"י מנחם שפירא.
23. מרין, רומן, מאת שלום אש – מתרגם ע"י מנחם שפירא.
24. פרופיסור ברנהרדין, דרמה, מאת א. שניצלר – מתרגם ע"י אל. יעקובוביץ.
25. יוקטוריה, ספר, מאת קנות המeson – מתרגם מנורכנית ע"י פסח גינזבורג.
26. שבתי צבי, דrama, מאת גרזוי זולבסקי – מתרגם ע"י משה בלישטייפט.

פיז'

הספרים שנמסרו לתרגומים:

1. הומירוס, ספר איליאס – מתרגם מיוונית ע"י ש. טשרניחובסקי.
2. בהוגדייטה – מתרגם ע"י הל ציטילון.
3. מטמורפוות, מאת אוביידוס – מתרגם מרומית ע"י יהושע פרידמן.
4. אגיאס, מאת וירגilio – מתרגם מרומית ע"י יהושע פרידמן.
5. אל נפשי, מאת מרק אברליוס – מתרגם מרומית ע"י י.א. ליזרוביץ.
6. כתבי יוספוס פלביוס – מתרגם מיוונית ע"י ד"ר נ. שמחוני.
7. המתחלה, קומדייה, מאת מוליר – מתרגם ע"י י.א. ליזרוביץ.
8. הכילוי, קומדייה, מאת מוליר – מתרגם ע"י י.א. ליזרוביץ.
9. טרסטוף, קומדייה, מאת מוליר – מתרגם ע"י י.א. ליזרוביץ.
10. כתבים נבחרים, מאת ולטיר – מתרגם ע"י י.א. ליזרוביץ.
- 11.AMIL, מאת רוסו – מתרגם ע"י י.ח. רבניצקי.
12. פירסט, טרגדיה, מאת גתה – מתרגם ע"י דוד פרישמן.
13. ספר השירים, מאת הינדריך הינה – מתרגם ע"י יצחק קאנלסון.
14. הנסעה בהרי הרץ, מאת הינדריך הינה – מתרגם ע"י דוד שמעונוביץ.
15. צוורי מסע, מאת הינדריך הינה – מתרגם ע"י דוד שמעונוביץ.
16. פן סדיואוש, אפוס, מאת אדם מיסקביץ' – מתרגם ע"י יוסף ליכטנשטיין.

2. אנה קריינינה, רומן, ספר ראשון, מאת ל. טולסטי – מתרגם ע"י י.א. טרויש.
3. יין כריסטוף, רומן, א. השחר) מאת רומן רולו – מתרגם ע"י יה. ייבון (עם תМОנת המחבר ועם מבוא מאת ד.א. פרידמאן).
4. הנזירה ביאטרישה, דרמה, מאת מ. מטרלינק – מתרגם ע"י א. שטיינמאן.
5. היגי מורת, ספר, מאת ל. טולסטי – מתרגם ע"י ד. שמעונוביץ'.
6. הקוקים, ספר, מאת מ. מטרלינק – מתרגם ע"י ד. רודין, ספר, מאת י.ס. טורוגנייב – מתרגם ע"י י. מונה ונוה, דרמה, מאת מ. מטרלינק – מתרגם ע"י א. שטיינמאן.

נמצאים בדף:

1. אנה קריינינה, ספר שני, מאת ל. טולסטי – מתרגם ע"י י.א. טרויש.
2. יין כריסטוף. (ב. הבקר) מאת רומן רולו – מתרגם ע"י יה. ייבון.
3. מדם בוביי, ספר, מאת גוסטב פלובר – מתרגם ע"י מ. בז'אליעזר.
4. ג'רמינל, ספר ראשון, מאת אמיל זולא – מתרגם ע"י י.ת. טביב.
5. באש ובחרב, ספר ראשון, מאת ה. סנקביץ' – מתרגם ע"י ע. פרענק.
6. נסוע הצלב, ספר, מאת ה. סנקביץ' – מתרגם ע"י א. ציטילין.
7. מיתה, נובילה, מאת א. שניצלר – מתרגם ע"י אל. יעקובוביץ.
8. איגנבורג, רומן, מאת ב. קלרמן – מתרגם ע"י ד. צמח.
9. האoil, רומן, מאת ב. קלרמן – מתרגם ע"י יוסף הפטמן.
10. רבי שלמה נגיד, פואימה, מאת שלום אש – מתרגם ע"י מנחם שפירא.
11. גברים ובעודת גברים, מאת תום קሪיל – מתרגם ע"י י.א. אינהורן. (עם מבוא מאת פ. לוחבר.)

מודכנים לדפוס:

1. שלש אהיות, דרמה, מאת א. טשחוב – מתרגם ע"י ח.ש. בז'אלברם.
2. הדוד וניה, דרמה, מאת הניל – מתרגם ע"י ח.ש. בז'אלברם.
3. מניפה של לידי ויינדרמר, מאת אוסקר וילד – מתרגם ע"י י.ח. טביב.
4. חשיבותה של רצינות, מאת אוסקר וילד – מתרגם ע"י י.ח. טביב.
5. מעמקים, מאת אוסקר וילד – מתרגם ע"י דוד פרישמן.
6. שלג, דrama, מאת סט. פшибישבסקי – מתרגם ע"י יוסף ליכטנוביץ'.
7. בשל האשר, דrama, מאת הניל – מתרגם ע"י א.ד. בילנסקי.
8. אנקיאוון, שירים – מתרגם מיוונית ע"י שאול טשרניחובסקי.
9. פואימת דрамטית, מאת א.ס. פושקין – מתרגם ע"י ד. שמעונוביץ'.
10. ספרדים, מאת אנטון טשחוב – מתרגם ע"י ג. גרונבלט.
11. החטא וענשו, ספר, מאת ת.מ. דוסטויבסקי – מתרגם ע"י י.ת. ברנאר.

52. הורודוס ומרים, דרמה, מאת פ. הבל – מתרגם ע"י יעקב פיכמן.
53. נילס ליננה, רומן, מאת י.פ. יעקובסון – מתרגם ע"י יעקב פיכמן.
54. ברנד, דרמה, מאת ה. אבנון – מתרגם ע"י יעקב פיכמן.
55. פר גינט, דrama, מאת ה. אבנון – מתרגם מנורבגית ע"י פסת גינזבורג.
56. רוחות, דרמה, מאת ה. אבנון – מתרגם מנורבגית ע"י פסת גינזבורג.
57. שונא העם, דרמה, מאת ה. אבנון – מתרגם מנורבגית ע"י פסת גינזבורג.
58. הבנאי סולנס, דרמה, מאת הניל – מתרגם ע"י יצחק קצנלסון.
59. יהונתן גבריאל בורקמן, מאת הניל – מתרגם ע"י ד.א. פרידמן.
60. הפרינציגנים לכות, מאת הניל – מתרגם ע"י יה. ייבין.
61. כשאנו המתים מקיצים, מאת הניל – מתרגם ע"י דוד שמונוביץ.
62. סיפורים, מאת ב. בירנסון – מתרגם מנורבגית ע"י פסת גינזבורג.
63. באמי מלדת, ספר, מאת הרמו בנג – מתרגם ע"י ח.ש. ברז'ארהם.
64. חלום יעקב, חיון, מאת ריכרד ברהופמן – מתרגם ע"י אברהם סוני.
65. וידיוו של שוטה, ספר, מאת א. סטרינדברג – מתרגם ע"י א. פרטוטיליה.
66. האב, דרמה, מאת א. סטרינדברג – מתרגם ע"י א. פרטוטיליה.
67. מסתורין, ספר, מאת קנות המסון – מתרגם מנורבגית ע"י פסת גינזבורג.
68. נשימות עיפות, מאת אורנה ארבורוג – מתרגם מדנית ע"י מ. עהרנפרין.
69. הציפור הכהולה, חיון, מאת מ. מטרלינק – מתרגם ע"י דוד שמונוביץ.
70. תאיס, ספר, מאת אנטול פרנס – מתרגם ע"י דוד פרישמאן.
71. אדם ואדם-עלון, מאת ברנהרד שי – מתרגם ע"י יה. טביבו.
72. פיגמליון, מאת ברנהרד שי – מתרגם ע"י יה. טביבו.
73. גיטסה ברלינג, מאת סלמה לוגרוף – מתרגם ע"י י.א. ליזרוביץ.
74. ין כריסטוף (ד. המרד), מאת רומן רולן – מתרגם ע"י יה. ייבין.
75. ין כריסטוף בפריז (ה. יום השוק), מאת הניל – מתרגם ע"י יה. ייבין.
76. ין כריסטוף בפריז (ו. אנטונינטה), מאת הניל – מתרגם ע"י יה. ייבין.
77. ין כריסטוף בפריז (ז. בבית), מאת הניל – מתרגם ע"י יה. ייבין.
78. ין כריסטוף, אחרית מסעו (ח. הרעות), מאת הניל – מתרגם ע"י יה. ייבין.
79. ין כריסטוף, אחרית מסעו (ט. הסנה הבוער), מאת הניל – מתרגם ע"י יה. ייבין.
80. ין כריסטוף, אחרית מסעו (י. היום הבא), מאת הניל – מתרגם ע"י יה. ייבין.
81. כתבים נבחרים, מאת פטר אלטנברג – מתרגם ע"י ג. שופמן.

17. אירידיון, מאת זיגמונט קרשינסקי – מתרגם ע"י ח.ש. בז'ארהם.
18. ספרדים, מאת א. פושקין – מתרגם ע"י ב. כספי.
19. גיבור דודו, ספר, מאת פ. לרמנטוב – מתרגם ע"י דוד שמעונוביץ.
20. אדום ותורור, רומן, מאת בל (סטנדל) – מתרגם ע"י ש. צמח.
21. ספרדים נבחרים. מאת בלוק – מתרגם ע"י ג.א. ליזרוביץ.
22. אדם ששוחק, מאת ויקטור הוגו – מתרגם ע"י א. וי. לויון.
23. העולבים, מאת ויקטור הוגו – מתרגם ע"י מ. ברז'אליעזר.
24. דוד קופרפלד, מאת טשרלס דיקנס – מתרגם ע"י מ. בז'אליעזר.
25. כתבי הפיקוקים, מאת טשרלס דיקנס – מתרגם ע"י יה. טביבו.
26. ג'רמינג, ספר שני, מאת א. זולא – מתרגם ע"י יה. טביבו.
27. הכסה, רומן, מאת א. זולא – מתרגם ע"י יה. טביבו.
28. היצלה, ספר שני, מאת א. זולא – מתרגם ע"י מ. רבינzon.
29. האדמה, רומן, מאת א. זולא – מתרגם ע"י מ. רבינzon.
30. החרבן, רומן, מאת א. זולא – מתרגם ע"י יה. ייבין.
31. עזה במותה, ספר, מאת גואי די מפסון – מתרגם ע"י מ. בז'אליעזר.
32. נובליות נבחרות, שני ספרים, מאת הניל – מתרגם ע"י מ. בז'אליעזר.
33. חיים, ספר, מאת הניל – מתרגם ע"י יה. ייבין.
34. עיר המתים, מאת גיאORG דודנבר – מתרגם ע"י א. שטיינמאן.
35. נדכים וחלאים, מאת ת.מ. דוסטויבסקי – מתרגם ע"י א. שטיינמאן.
36. אידיזיט, מאת ת.מ. דוסטויבסקי – מתרגם ע"י יצחק שייגר.
37. ספרדים נבחרים, מאת ת.מ. דוסטויבסקי – מתרגם ע"י י.א. ליזרוביץ.
38. נובליות נבחרות, מאת י.ס. טורגניב – מתרגם ע"י יעקב פיכמן.
39. פלויג אכבי, מאת י.ס. טורגניב – מתרגם ע"י ג. גריינבלט.
40. ניר, מאת י.ס. טורגניב – מתרגם ע"י ג. גריינבלט.
41. אנה-קרוגינה, ספר רביעי, מאת ל. טולסטוי – מתרגם ע"י י.א. טרויש.
42. מלחמה ושלום, רומן, מאת ל. טולסטוי – מתרגם ע"י יה. טרויש.
43. התהיה, רומן, מאת ל. טולסטוי – מתרגם ע"י יה. טרויש.
44. הסונטה של קרייצר, מאת ל. טולסטוי – מתרגם ע"י יה. טרויש.
45. אבלומו, רומן, מאת גונטשרוב – מתרגם ע"י ליפמן לויון.
46. כבאים נבחרים, מאת אנטון טשחוב – מתרגם ע"י יה. ברקוביץ.
47. באש ובחרב, ספר שלishi ורביעי, מאת ה. סנקביץ' – מתרגם ע"י ע. ג. פרענק.
48. המבול, רומן. מאת הניל – מתרגם ע"י ע. ג. פרענק.
49. פון ולודווילסקי, מאת הניל – מתרגם ע"י ע. ג. פרענק.
50. קו וודיס, מאת הניל – מתרגם ע"י ע. ג. פרענק.
51. נובליות, מאת הניל – מתרגם ע"י יה.ש. בז'ארהם.

13. שני אנשים, מאת ריכרד דימל.
 14. החתונה, מאת סטנישלב יוספינסקי.
 15. דנאיל, מאת סטנישלב יוספינסקי.
 16. תולדות רינטה פוקס הצוירה, מאת יעקב וסרמן.
 17. האחוות, נובילו, מאת יעקב וסרמן.
 18. הקולטוריה של הריניינס, מאת יעקב בורקהרדט.
- (מתוך 'הפועל העזיר', תרע"ט, חוב' כב)

נספח ח
עובדת התרבות והחנוך.
ד"ר נ. טרוב.
(מתוך הרצאה שנקרה באספה המלונית השנייה של ב"כ יהוד,
שיחתה בife, ז-ט' תמח, ש"ז)

הקשר בין עובdot החנוך ובין הספרות יבע קדם-יכל בצדota יצרית ספר-ילמוד למקצועות-למוד שונים, בין מקורים ובין מתורגמים. ידוע הדבר, כמה סובללים אצלו המלומדים בתתי-הספר ועד כמה אטיות היא ההתקדמות במקצועות ידועים לרוגלי חסר ספר-ילמוד ללמידים וספר-יעזר למורים. המעט שיש לנו מסוג זה כמעט שאיננו נанс בחשבונ, ואחדים מספר-ילמוד אלה לקובים כל-כך מצד סגנונות והרצאות עד אשר נוח היה לו לא נבראו כלל. ויש אפילו להתחילה במקצוע זה כמעט מא"ב. אבל קושי מיוחד אין בדבר; יש ולנו האנשים מפגלים לחבר או לסדר ולתרגם את ספר-ילמוד הנוטזים ביתר ועת ספר-יעזר למורים. ואין השאלות אלא שאלת הקראיה בבניה'ס לכל מדרגותיו. לכותה הנמנוכות דורותים אגדות וספרים קלים מהסוג הנמצא לרוב בספרות אירופה, בהזד בספרות האנגלית והגרמנית. לכותה הבינלאומית והגביהות דורותים ספרותים פשוטים ומושכים את הלב בתוכם ובצורתם, דורותם, ספרי בקרת פופולריות ומדע פופולרי ישמשו גם קראיה לעם. בכל סוג-הספרות האלה עשייה ביהו-הספרות האנגלית. בשbill ותלויו בתה-הספרות הבינלאומיים נחוץ לתרגם את הספרות הקלסית שבפתחות שונות, ובשביל הגודלים – מלבד כל הניל – גם את הספרות המודרנית לסוגיה השוננים; עבודה זו גדולה היא ורחה עד מאד – עבודה אשר תAES שערות ושנויות. התרגומים יעשוו עד כמה שאפשר מהמקורות ובכל-אפן ישתדו העורכים להשווות את המקורות. ולא רק התרגום שהוא-עלצמו היה מתknן כל צרכו, אלא גם היחסנות היהנה הנדרה והחריר היה לא בגבה באופן, שכ-קורא המכין עצם עברית יבכר את התרגום העברי על כל תרגום אחר. וספרות תרגומית זו תשמש גם סיוע טוב ללימוד השפה העברית ולהשתלמות בה לכל אללה, אשר קשה להם רישש את ידיעת השפה העברית ע"י למד הדרגי ע"פ ספר-ילמוד, וכן להם לקרוא ספר קלסי בהשווה למקור או לתרגום אחר. למתהה זו יש, כמובן, להוציא גם מילונים גדולים עבריים בתרגומים לשפות שונות. וגם מספרות-המדוע יש להוציא שורה של ספרים מהיותר חשובים במקצועות שונים, בייחוד בקשר עם האוניברסיטה, – דבר אשר יסייע הרבה את השפה ורים את קרנה. וביחד יש להרכבות בספרים מדעים-פופולרים, שיוכלו לשמש סיוע להשתלמות עצמית למורים וגם לשדרות רבקות של המשכילים. – מדע פופולרי לעם הוכרנו כבר קדמ. – ואין כמובן, נחיצות להוספה, שהתרגומים אינם צרכיס לdock את רגלי הספרות המקורית. אדרבה: בתשותמת-לב מיוודה נמייס למל גלי של כשרונו עצמי, לכל רמו של כשרונו, כדי לעוזדו, לפוקו ולפתחו. ולא רק במקצוע הספרות השירית נעה כרך, כי אם בספרות המחקר ואפילו בו של הפלוף הזרחי. כל גרעין של מחשבה

82. חתנות זובידדה, שיר דרמטי, מאת הוגו פון הו-פמנסטול – מתרגם ע"י יעקב פיכמן.
 83. אלכסנדר בבל, רומן, מאת יעקב וסרמן – מתרגם ע"י פ. לחובר.
 84. רימן, רומן, מאת ב. קלרמן – מתרגם ע"י יוסף הפטמן.
 85. המנהרה, רומן, מאת ב. קלרמן – מתרגם ע"י י.ח. טביב.
 86. אروس ופסיכי, חזון, מאת י. זולבסקי – מתרגם ע"י יוסף ליכטנבוים.
 87. דרך טיכו בראה אל האלים, רומן, מאת מקס ברוד – מתרגם ע"י פ. לחובר.
 88. תורה המדות, מאת ברוד שפינואה – מתרגם מרומיית ע"י ד"ר י. קלצקין.
 89. שעורים על-ידי-בר אמנות, מאת יון רסקין – מתרגם ע"י י.א. איינדורן.
 90. האמנים שבדורנו, מאת יון רסקין – מתרגם ע"י ד"ר י.ל. ברון.
 91. פילוסופיה של האמנות, מאת היפוליט טן – מתרגם ע"י י.א. איינדורן.
 92. הקיטל, מאת קרל מרקס – מתרגם ע"י ד"ר ח.ה. הורוויץ.
 93. תולדות המטראיאולוגיה, מאת פ.א. לנגה – מתרגם ע"י בריטוביה.
 94. המוסר של הרצון הצרווף, מאת הרמן כהן – מתרגם ע"י ד"ר יעקב קלצקין.
 95. הורמים העקריים בספרות המאה הי"ט, מאת גיאORG ברנדס – מתרגם מדנית ע"י ד"ר מ. ההרנפריז.
 96. פרדיננד לסל, מאת הניל – מתרגם מדנית ע"י ד.א. פרידמן.
 97. ביקונספלד, מאת הניל – מתרגם מדנית ע"י ד.א. פרידמן.
 98. שקספיר, מאת הניל – מתרגם מדנית ע"י ד.א. פרידמן.
 99. הספרות העולמית במאת העשירים, מאת ריכרד מ. מאיר – מתרגם ע"י ד"ר מ. ההרנפריז.
 100. חכמי יון, שלשה ספרים, מאת טיגומפרץ – מתרגם ע"י יהושע טהון.
 101. התפתחות של יצירה, מאת הנרי ברגסן – מתרגם ע"י י.ה. ייבן.
 102. החומר והוכرون, מאת הנרי ברגסן – מתרגם ע"י י.ה. ייבן.
 103. דניאל, מאת מרטין בובר – מתרגם ע"י פ. לחובר.
 104. צולdotyi, מאת ארמינויס ומברוי – מתרגם ע"י מ. ל. לובניק.
 105. חרבן היהודים בפולין וליטא, ספר שני, מאת ש. אנטסקי – מתרגם ע"י י.ח. רבניצקי.
- הספרים העומדים בשורה הראשונה להיות מתרגומים:
1. יודים, מאת י'ק רוסו.
 2. אבגני אונגיין, מאת א.ס. פושקין.
 3. סלמבי, מאת גוטסב פלובר.
 4. נסיכות אנטוני הקדוש, מאת גוטסב פלובר.
 5. הנרי ירוּק, מאת גוטסב סטרינדברג.
 6. החדר האדורם, מאת אוגוסט סטרינדברג.
 7. החדר הגותי, מאת אוגוסט סטרינדברג.
 8. דגלים שחורים, מאת אוגוסט סטרינדברג.
 9. מעל לכחנו, מאת בירנשטיינה בירנשטיין.
 10. הפעמוני הנשען, מאת גראהרד הופטמן.
 11. לפני עלות המשם, מאת גראהרד הופטמן.
 12. הכבוד, מאת הרמן זודמן.

שזה כורתני, כי אין החסרונו הווה טבוע בשפה עצמה, כי אם בחסר ידיעה והרגל, בחסר ייניקה משנה הצנורות העקריות של שפורה שפה חייה: שיחת המוניהם מצד אחד ושפה אמנותית-ספרותית מצד שני. והנה שיחת המוניהם והוא דבר אשר לע"ע [לעתה] איןנו עוד בידינו, אבל השפעת הספרות על שפת הדבר אפשרית היהתה אילו DAGNO, אבל הספרות בידי לדינו וצערינו ובידי כל העם, לכל אחד לפי רוחו והתפתחותו.

ובכן: ההכרח לברא ספרות תרגומית נובע מתחום הברהה שבלי ספרות נאות (שאינה מזiahă כמובן כי שכבר הוגרתי), את התאמצות ליצירת ספרות מקורית והקשרת החקוק לכך) אין התפתחות א נאות אמתית אפשרית אצלנו וגם לא התפתחות

נאימות והחיה השפה במלא מובן המלאה זו. נסיבות במובן זה נעשו אצלנו, ולפעמים גם ביד רחבה, כמו, למשל, הוצאה "תוsieה". אבל הם לא העלו מני חסר הכרה ברורה של המטרה ומפני השאייפה הצזקה ששאהיל-עלצמה אבל הבלתי-אפרשתית עדין, להעמיד את כל העניין על בסיס מסחרי. חסר הכרת המטרה הובלט ע"י הבחירה המקראית של חמר התרגומים, אשר אין רעיון מרכז אחד מאחד את החלק, וכלו עיטה רשם לא של הליכה לקראת מטרת קבוצה, כי אם של קפיצות – לפעמים מצחוות, ע"פ רב בלתי מצחוות, והשאייפה המשחרית גרמה לכך שהוזאה הייתה ע"י רב גרוועה מבחינת טיב עבדות-התרגום ו מבחינות החיזנויות. עליינו להבין סוף סוף כי כשם שבתיה-הספר של לנו לא יכולו להתקים ביל' אמציע-יעור גדולים מן החוץ – כן לא תוכל לעשות זאת ספרותנו, בכל אפוי-בעתיד הקרוב. פה דרישים קרבנות חරרים גדולים ולא חשבונות-מסחר. הטערים שנזיא צרייך שיצtiny, כפי שכבר הזכרתי, לא רק בתוכן, כי אם גם בעורחותם, בניר ובפפוס, בציורים ובקישוטים עד אשר ימשכו כל לב ובכל זאת ימכרו בזול-זול. וכן יתרגלו אצלם לאט-אטן ל乾坤 ספרים, ובמשך הזמן אויל היפך הדבר גם למזקען מסחריו חשוב, אבל לע"ע אין הוא עימה לעץ פורה, אשר תוכו נבוב, המראה כלבי חוץ יפה, ואבל סכת הרקביון קרוביה. – והסכמה האלית גודלה עוד יותר. כשגדל הנער היינו רואה, שספרותנו החדשנה דלה וריקה, שככל דבר יפה ונשגב עליו לחפש אצל אחרים.izia רשם עשה עליו הדבר? הלא בו יכון ליקחת-אם ויובנה. ועם הרגל להגות בספרות רות – שהו סוף סוף מתחכבות על האדם מרתקו מצרירות עמו. אפיילו מהמקוריות והמעלות שבגן, ולא דבר היצירה האמנותית תשחו שתחי, בניל', פגום-הטעם, ליונטני. הוא יזמה לעצם פורה, אשר תוכו נבוב, המראה כלבי חוץ יפה, ואבל סכת הרקביון קרוביה. – והסכמה האלית גודלה עוד יותר. דבר יפה ונשגב עליו לחפש אצל אחרים.izia רשם עשה עליו הדבר? הלא בו יכון ליקחת-אם ויובנה. ועם הרגל להגות בספרות רות – שהו סוף סוף מתחכבות על האדם מרתקו מצרירות עמו. אפיילו מהמקוריות והמעלות שבגן, ולא דבר

בכמה יעלה התעונג הזה? – איני ידע ברור, הכל תלוי במובן, בקנה-המודה של העבודה. ולדעת-צרייך קנה-המודה הווה להיות גדול, דורותים לנו בתי-ידפוס, אנטוגרפיות ולטוגרפיות

משلون, רושה ספריה גודלה לכת-המרכה וכו'. לא אתעככ כאן על כל הפרטים האלה. והייתי רוצה שלטורה זו יקדישו את החזיה, אפיילו את הרבע, מהסכם שיקדישו לכת-ספר. ואו הינו צרייכים וככלים לסדר מחלקות אלו.

(א) מחלקה הוצאה ספרי-למדנו לכת-ספר נמכים, בינויים וגבותיהם.

(ב) " " " קדרה לילדים.
(ג) " " " לבני-הנערות ועתוניות להם.
(ד) " " " מדע פופולרי לבני-הנערות ולעמם.
(ה) " " " ספרות קליטתית ומודרנית, בקרת ואמנות.
(ו) " " " ספרי-מדע בכל המצעות להשלמה [להשתלמות] עצמן.
(ז) " " " ספרות ועתונות פדגוגית, חקליאת ומדיינית.

(ח) " " " פרידות כלית, עתונים וירחונים. לכל מחלקה ומחלקה יידשו כМОובן, ספרים ועורכים במדת הגונגה, והם יקצאו לנו עם הפתח העולמי. אבל חיליה לנו מחייבת בהתחלה הדבר עד אותה שעה, שהיא אולי רחוקה. ואדרבה,

uberith, אם הוא עליל לקבל צורה מתאיהה [מתאיהה] ונאה, אליל לאבד; ככבות-עינו נשמר כל אפשרות של מקוריות וכל תקופה של עצימות. אבל באופן שטתי וקובע נבדע במקצת התרגומים ובו נוכל לעשות גולדות גם בכחומרינו המעתים.

אנו ברגע זה אפשר שאנו רבים מרגישים בנסיבות הדבורה, באשר הذرן בספרות יפה מתמלא ע"י צנורות אחרים ע"י ידיעת שפות ורות הנפוצה ביחס הארץ זו. אבל הذرן ילך ויגדל בעתיד בעוד-המעד – ילכו לרעות בשדות זרים, ככל עבוזתנו הרוחנית הנחוצה בארץ חולה בטהו. כבר מזמן הרגשנו באבל-בל גם בכתיה-הספר העממיים שלנו, כי אין לנו חמר בראיא לקרים הילדים, ובמחלקות הଘבות הינו מכחים לגולות להם את הסוד המה, כי אין לנו די ספרים בשבלים. ועוד יותר ובזכורה יותר חמורה נגלה הדבר הזה בכתיה-הספר הבינוניים שלנו. שם, במקום שיש ארך בקורס סטתמי של תורה הספרות, אין לנו אפילו דוגמאות הגוננות, וכפעם צרייך לשלח את התלמידים אל הספרות הרוסית, האנגלית, והגרמנית וכו'. והדבר הזה – מלבד שאיןנוطبعי – הרינו גם מסכן שני טעמים: אחד כליליאנושי, ואחד לאומי. הטעם הכליליאנושי הוא: הרוב הגדול של התלמידים אינם יודע ולא ידע לעולם שפה ורוה דידעה שלמה זו, אשר תנתן להם את האפשרות לא רק להבין את תוכן הספר, כי אם גם להרגיש את יפיו, את הרוח המיוודה המשנת בין שורותין, את הטעם המיחוד של כל מבטא, של כל דבר והגה – והואו טעם-ילשבח שהוא מוחך מבינו אצל כל עם ושפטו – וזה הלובש ההולם את רוחו. וע"י כך יתרגל העלם העברי לקלט את הדברים מצד החיזוני בלבד, מוביל לחדר אל תוכם, והוא יתרגל לשים לב בספרות-המעשיה במקומם שהעקר הוא דוקא הצורה, הגון, הרמו, רחשי-לבם הטמיר. ואיה-יכילת לחדר אל קדשייה-הקדושים של היצירה האמנותית תשחו שתחי, בניל', פגום-הטעם, ליונטני. הוא יזמה לעצם פורה, אשר תוכו נבוב, המראה כלבי חוץ יפה, ואבל סכת הרקביון קרוביה. – והסכמה האלית גודלה עוד יותר. כשגדל הנער היינו רואה, שספרותנו החדשנה דלה וריקה, שככל דבר יפה ונשגב עליו לחפש אצל אחרים.izia רשם עשה עליו הדבר? הלא בו יכון ליקחת-אם ויובנה. ועם הרגל להגות בספרות רות – שהו סוף סוף מתחכבות על האדם מרתקו מצרירות עמו. אפיילו מהמקוריות והמעלות שבגן, ולא דבר יקר-המציאות הוא לשמע מפי משכיליםינו, אשר חנכו בשעתם על הספרות העברית, כי אין הם יוכולים לקרוא עוד ספר עברי, כי מחסר הרגל נעשה הדבר זר לזרום, ומענת זה אפשר ואפשר לתוך ע"י ספרות מתרומות רתבה ומקיפה. כי תרגומים יפים עלילים להקלט בתוד ספורות חיה – והלא ספרותנו הולכת סוף סוף בדרכם החיים – ולהיות עצם עצמאיה; ויזוע הדבר, למשל, כי שכספר המתרגם לגרמנית משפיע בגרמניה לא פחות ואליי יותר מששפיע על עם-המצבתו – האנגלים. וגם הספרות הרוסית היתה זמן רב על תרגומיות וחוקים פחות או יותר מצלחים ובמקצת המדע היא חייה עד היום על התרגומים. ואין להעיר את גודל ההשפעה שיכולה להיוות לספרות תרגומית על התפתחות השפה שככללה. התרגומים של פרישמן, של מנדלי ושל ברקוביץ – ביחס של שני האתרכונים – מוכחים למדוי, מה רב הוא ערך התרגומים גם בMOVEDנו. מתאוננים אנו בכך על חסר החיים,agemishot והחלוחית שבספר הדבור שלנו, וכolumbia תכסה את פנינו בראותנו, כי אפיילו בזאנם מומשללים שננו אינם משתמשים בדברו אלא בקמץ מילים ופירושות מקובלות, אשר לא מעט בינוינו גם משבשות, עד אשר לאט-אט הולך ונברא כאן איה וירגון משנה שהוא מרכיב אמן מילים עבריות, אבל בלי טעם וריח של שפה מיוודה בmeno, אשר דורות השקיעו בה את רוחם והטבינו עליה את חותםם. והנה רואים אנו מהתרגומים

באرض בודד גם בחיים וגם בספרות, נשען על כוחותיו ועל כוחות סופריו-יריעין.

ראשית בואו שילב הפעול את עצמו ביצירת הארג הלאומי, בתרת הלשון ובתקומת אספראטו. מתחן צרכי חייו ראה את עצמו מוכרה להתחל ביצירת ספרותיו הפנימית, פרי רוחו. הקשר בין עובdot החרמלה והمعدן ובין הספרות החדשנה נתقدس ביחס-נפש ומפעל. נבראה עתונאות-הபעלים, אשר שקדת דברי

על מלא את חובתה בכבוד. אולם אין לומר בוזה דבר. חייו של הפעול ויצירותו הסוציאלית, צורות העבודה החפשיות, סדר העבודה ברשות העובך, ביצור העבודה והשתלבות העובך במקצועותיה, השאלות האנושיות המרכיבות הצמחות מתוך חי הפעוד באرض – כל אלה מחייבות ותובעות עבודה רוח אמיצה,

עורות המדע והספרות.

מרכזו לפעולה ספרותית לצרכי חייו העובך בארץ – יסדו את הוצאה הספרים "אחדות העבודה".

תקירה של הוצאה איננו רק "האגן על ענייני העבודה" או "לדבר את האוביים בשיר". הוצאה רוצה לסייע בעבודה החינוכית וההשכנית הגדולה אשר מנה-העובדים זוקק לה, למען יוכל למלא את תעוזתו היוטורית. היא רוצה להמציא לדוראה את הספר הטוב, המתן, המשחרר. ספר אשר יהיה לרענן, עוזר בחיים, בסתרתם ובכגיניהם. המחקות העיקריות, המציגות לנו בראשית יסוד הוצאה, הן:

א. כתבי-עת, קובציים וקטנים לענייני העבודה ולחיי הארץ.
ב. מדעי ההברה. התנועה הסוציאלית. שחרור הלאומים. ספרים

קלאסיים של המחשבה התרבותית. מונוגרפיות. מילדיות.

ג. התישבות, שאלות-קרקע, יישובי-ארץ, קואופרציה.
ד. מדעי הטבע, ידיעת הארץ, בריאות-העם, חקלאות, ספרי עוזר ומשוש בעבודה.

ה. ספרות יפה. ספרות-העבודה ומלחמת-החרות.
ו. יצירות הספרות העברית והכללית בהוצאה עמיה זולה.
ז. ספרי עוזר בלמוד הלשון לגדולים, ספרי קריאה למתחלים.

זאת היא מגמת הוצאה ותוכנית-פעולתה הכלכלית. תוכנית מפורטת עם רשימת הספרים העמדים ליצאת תפסותם בקרוב. במעט הכרחות הרוחניים והחמורים שברשותנו, ברשות תנועות-ההפעלים שבארץ, אנו נציגים להתחלת הפעולה. אפשר שההתחלת היהינה מועטה ובכלה חשובה לגביה המגמה. אולם את גורל מפעלו אנו חולים בגורל העבודה בארץ. אומנתנו בתנועת-העבודה ובפעידה אמרת לנו, כי על ידי העבודה גם תבנה ספרות-העבודה העברית.
ואתכם, חברי, אנו יודעים. וכשהשתתפותכם המשנית והערה ובהתמכרותכם הנאמנה למפעל החדש של תנועת-העבודה אנו בטוחים.

הוועד הפועל.

(מודעה ב'קונטראס', ה [תרע"ט], 3–5.
וראה גם צאנלסון [15], 332–330.)

עלינו לgesht אל העבודה תכף. להכין חמר לדפוס כמה שرك נוכל, ובאפשרות הריאונה נוציא אותו לאור. כי למען נוכל לעשות את העבודה בסדר, בלי חפוץ ובלי הפסוק צריך להכין למפרע חמר לשנה תמורה.

זהי בדרך כל התכנית לעובדה ספרותית, שתהא קשורה קשר אמץ אל העבודה התנכית. וקשורה לשתי אלה תהיה העבודה על שדה האמנות, שגם היא תהיה אולי בתחום עיקר-הדבר תרגומית או שאלת, עד אשר נספק להטביעה אליה את חותם עצמיותנו ולעתה עברית לאמית, מבלי שנורשש אותה ע"י כך, אלא אדרבה העשירה ברוחנו. [...] (טורוב [12], ו-ז, 13–14)

נספח ט

הוצאת ספרים "אחדות העבודה"

(לחבריםנו בכפר, בעיר ובגדרים, לידיינו ולידיינו הספרות העברית)

סוף סוף יש בידינו להביא לכם את הבשורה, אשר רבים מכם, חברים, מחייבים לה כמה.

בישיבתנו האחורה, י"ג סיון [תרע"ט], החלנו לגשת למשה: לייצרת הוצאה-ספרים על יסוד מנויות-חברים, בשם "אחדות העבודה".

את החלטתנו זו אנו מבאים לכם, רעים, בהכרה שלמה, כי צרך חינוי וקם, צרך הפעלה-הפרט וצרך תנועת-העבודה בכללה, גושים אלו למליא.

עם צמיחת העבודה העברית נולד ספרות העברית טוג'קוּרא חדש. לפועל-הקורא, אם הוא חונך מעוריו ע"י אוצרות התרבות העברית ואם רק פה בארץ רץ לו את הידעות הראשונות בלשונו – נעשית הלשון ההשכלה, המחשבה והשרה. העבר שוגם היליד, למקורות האגדות ח'יאנוּש, כר'פ'עליה, חרות שבארץ, המבקש לו באגדת-המולדות ח'יאנוּש, השכלה, המחשבה והשרה. העבר לאומית, ובעודה שאין אתה שעבוד, מדק בשבות הלאום וספרותו, ומכבש בה עוז לחיה הוא פונה אל הספרות למצואו בה את ארכ'יכ'נסוּש, השכלה ודע, אמנות ושרה, ברור ענייני החיים, קשרים עם העולם, עם חי הוצאה לשאיפותיו, חזונו עתידיו.

וاثר צרכי אלה אין הקורא-הפעול יכול לספק בהם שיש בספרות העברית מן המוכן. בהחשכה-האהבה הוא שווה מה מעוני השירה והמחבה הלאומית, המפהה בספרותנו העשרה באוצרות קדומים ובויצרים בודדי זמננו. אולם חייו הוא של הקורא – עדין דורשים את שלמה. החיים האנושיים של האדם העבד בדורנו, משallowו, חמושי, מלחמותיו ועתיזותו – כל אלה לא מצאו את מקומם בספרות העברית כיום. מדעי התרבות עוזרה שמושית-מקצועית – גם אלה כמעט לא באו בגבולנו. ואך בשאלות חייו של הפעול – ענייני העבודה העברית ועתידותיה, ענייני חי הארץ המשמשים – בכל אלה עומדת העבודה

נספח י
מכתב של י.ח. ברנר לועד המפקח על הגמנסיה
הברית ביפן

138

—. נסחם אף כוונת מילוי החלטה זו, אך לא בזאת שפּרָטָה. מילוי החלטה זו יתבצע על ידי מילוי החלטה של מילוי החלטה, וכך וגו'.

לפניהם נתקה מלחמה, ולבסוף היה מוסא אל-בון ג'זיר של ר' יונה בדור השלישי של שושן.

3/20 2022

• 303 .8.1

החוג לتورת הספרות הכללית אוניברסיטת תל-אביב

TRANSLATED VS. ORIGINAL LITERATURE IN THE CREATION OF THE LITERARY CENTER IN EREZ ISRAEL

by ZOHAR & YAAKOV SHAVIT

[Hebrew article: 45-68; bibliography: 58-59]

The end of the second decade of this century was a crucial period in the history of the modern Jewish community in Erez-Israel. Those years were characterized by a messianic fervor that developed after the Balfour Declaration and the "Jewish legions," the new possibilities for realizing Zionism that opened up after the British conquest of the country, and the increased self-awareness of the Jewish community and its attempts to become an autonomous society.

At that period, there was a profound recognition of the function of Hebrew literature and literature in Hebrew, and of the importance of a Hebrew literary center within the general process of evolving an autonomous Jewish society. The maintenance of a literary center in Erez-Israel was especially urgent because activity in the centers of Europe was diminishing. This was clearly indicated by the situation in the Hebrew publishing field: in 1928 only nine Hebrew books were published in Poland, and six in Germany, while about one book a day appeared in Erez-Israel.

The transfer of the Hebrew literary center to Erez-Israel occurred in two stages. The first took place in the

(1) At the time the literary center in Erez-Israel was just starting to take shape with tremendous material difficulty, translated literature was accorded a vital function. Contrary to what happened later, it was not then thought to be in competition with original works and Hebrew culture. In fact it was deemed a *sine qua non* for the creation of a literary center, in the absence of which there would be no reading public, no evolution of publishing, no expansion of the printing industry. It was the desire to see all these flourish that determined the status of translated literature. Some of the translating was also designed to provide literary work for the writers who had settled in the country, and during the war years the activity of the Palestine Office in this area was based first and foremost on the need to at least provide those writers with a minimal standard of living. In 1914 that Office set up a committee composed of Dr. Nissan Turov, J.H. Brenner and Yizhak Wilkansky (the documents of which are in large measure the basis of this article). In the middle of the war, the committee planned a comprehensive project for the translation of classics, and gave out more than thirty assignments. Only a few of them were published during the war, by the "Ba-kfar" publishing company, and the majority were issued after the war by various publishers, after the translators had released the manuscripts.

Translated literature also fulfilled some of the functions of original literature, either because original literature was unable to fulfill them due to the absence of literary ability, or because the literary norms of original prose were unsuitable. Thus translated literature fulfilled functions ordinarily reserved for original literature, and this was manifested in the fact that certain literary genres were available only in translation, as were works in certain areas of culture.

Somewhat later, translated literature was conceived as a

1910s about the time Brenner moved there, and was related to his literary activity undertaken out of a feeling of being the "last on the ramparts" which he had already expressed earlier when trying to set up a literary center in London. During that period, awareness of the central function of literature in the development of the Jewish community in Erez-Israel was interpreted to mean the need to produce many books and flood the country with books, original and translated. The books were supposed to fill the needs of the educated readers, the reading craftsmen, the school children and the students, in the Hebrew language.

The attitude to translated literature in those years, and the considerations which dictated the choice of the translated books, are described, based on primary source material and public archives, mainly "Genazim" (Tel Aviv) and the Zionist Archives (Jerusalem).

The intensive awareness at the time of the need for translated literature led to deliberations dealing with two questions: 1) What was the proper ratio between translated and original literature, and 2) what considerations should affect the selection of books for translation.

standard-setter for original literature and a model to be imitated. It was assumed also that translated literature prepared the ground by getting the public accustomed to reading Hebrew, and by compelling original literature to rise to its level. Asher Barash, one of the dominant figures in the literary center of the period, believed that translated literature would force a change in Hebrew literature in the direction of increased emphasis on realistic description and plot, in which most of the literature translated during the 1920s excelled.

(2) In the preceding decade two points of view are traceable in translation policy. One can be described as the value-esthetic approach, and the other as the value-popular approach.

The value-esthetic approach, represented by Brenner and Berl Katzenbach, held that translated literature should reflect values in harmony with the social ideology of the labor movement, and therefore books outside that category should not be translated even if their literary value was unassailable. Translated literature was conceived as part of the didactic system producing the ethos promoted by the labor movement, and the prime consideration in the choice of books for translation was whether they were in keeping with that ethos.

The value-popular approach, represented by Dr. Turov and Zeev Jabotinsky, held that both original and translated literature must first of all be readable, and consequently based on an appealing and gripping plot. The prime consideration in choosing a book for translation into Hebrew was not how well it fit a certain ethos, but how readable and exciting it was. Only a book of that sort, the value-popular approach felt, could educate the readers to the national and human values the value-esthetic approach wished to transmit to the public.